

№ 2

ՀԱՅՏՆԱՐԿՈՊԻ

№ 2

ՀԱՇՎԱՅԻՆ—ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԱՐՅԵՍՏԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԿՈՊՊԵՐԱՑԻԱՅԻ
ԿԱԼԿՈՒԼԱՑԻԱՆ

ԵՐԱՅՈՒՏԵՐ
ԻՆՏԵՐՆԱԿԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Российский Науч
СССР

(Հրահանգներ յեվ ցուցումներ)

657.5

Ա-89

ԵՐԵՎԱՆ—1980

№ 2

ՀԱՅՏՆԱՐԿՈՐԴԻ

№ 2

349

ՀԱՇՎԱՑԻՆ — ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

657.5

Ա-89

ԱՐՅԵՍՏԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԿՈՈՊԵՐԱՑԻԱՅԻ

ԿԱԼԿՈՒԼԱՑԻԱՆ

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ПОТОКОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР

(Հրահանգներ չեղ ցուցմունքներ)

ՅԵՐԵՎԱՆ — 1980

12 5 FEB 2013

28.11.8

ՀԱՅՊՈԼԻԳՐԱՖԻ ՏՊԱՐԱՆ
ՊԱՏՎԵՐ № 3922
ԳՐԱՌԵՊԳԼԽՎԱՐ 5490 (Բ)
ՏԻՐԱԺ 1000

60568-67

ՀԱՅԵՐԵՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋԱԲԱՆ

Հրատարակում ենք „Калькуляция, номенклатура расходов и снижение цен в промышленной кооперации“ գրքույկի փոփոխված և լրացված 4-րդ հրատարակության հայերեն թարգմանությունը, իբրև անհրաժեշտ ձևոնարկ մեր ցանցի հաշվալին և արտադրա-տեխնիկական աշխատողների համար, վերջին անհրաժեշտությունը հայերեն լեզվով զգալի պահանջ էր դնում մեր առաջ՝ կալուլացիայի սկզբունքային և ելական խնդիրները մասսայականացնելու տեսակետից և վերացնելու այն տարակարծությունները և տարրեր ձևվի մոտեցումները, վերոնք մինչև արդ շարունակում են գոյություն ունենալ արհեստագործական կոոպերացիայի սխառմում:

Այս գրքույկը գալիս և լրացնելու նախ՝ կալուլացիայի խնդիրներին վերաբերյալ անհրաժեշտ պահանջ և յերկրորդ՝ կվերացնի այն չլիթությունը, վեր գոյություն ունի կալուլացիայի սկզբունքային և տեսական խնդրում և կառուցմի միասնականությունը նրա հաշվառման ընդհանուր սխառմում:

Այդ իսկ տեսակետից մեր ցանցի աշխատանքների համար այս գիրքը առաջ և լիակատար պարզ պատկերացում կալուլացիայի էություն, նրա բաղկացուցիչ հիմնական տարրերի ստորաբաժանման ու հետազոտա-

կանութեան՝ ըստ տարբեր արտադրական օրէկերներէ, և ըստ նրանց արտադրական պրոցեսներէ առանձնահատկութուններէ և զանազանութեան:

Հիմնականում՝ զբված խնդիրները լուսարանված են դոյութեան ունեցող պաշտոնական վորոշումներէ և կառավարական դիրեկտիվաներէ հետեւողականութեամբ, ցույց տալով վոչ միայն այդ մեթոդներէ կիրառման ձեւերն ընդհանրապէս, այլ առավելապէս արհեստագործական կոոպերացիայի առանձնահատուկ պայմաններում և հարմարեցրած տարբեր արտադրութեաններէ ձեւերին և նրանց ծավալին ու հարմարութեաններին:

Գրեթէ իւրեւր առանձնակի տեղ և տրված հատկապէս ծախքերի նմանեկատուրայի կլասիֆիկացիային (գաւակարութեան) և նրա մանրամասն վերլուծմանը, ստորաբաժանելով զբանք ըստ ինքնարժեք կապելու խնդրում նրանց անմիջական և յերկրորդական կամ ուղղակի թե անուղղակի կատարած գերի կամ ազդեցութեան, մանրամասն բացատրելով այդ ծախքերի տեսակարար կշիռը՝ ինքնարժեքի ստեղծման ընթացքում ինչպէս բացատրելով թե բաշխման ինչպիսի սիստեմ է նրա պատահահարմար վոր և ինչպիսի արտադրութեան համար, ապա ինչ ծախքեր են, վորոնց կրճատման միջոցով հնարավոր է իջեցնել գործարանային ինքնարժեքը:

Ինքնարժեքի և ընդհանրապէս գների իջեցման ու կարգավորման խնդրում վերլուծութեան են յենթարկված և մյուս կարևոր ֆակտորները ինչպէս արտադրութեան ձեւերի ուսցիտնայացման, հում նյութերի նրդատակահարմար ձեւերով ոգտադրծելու խնդիրները:

Կոնկրետ ցուցումներ է արված նույնպէս և ծախքերի բաշխման սիստեմի վերաբերմամբ՝ նախ՝ ինչ ծախքեր են, վոր արտադրութեան և ինքնարժեքի անմիջական

բաղկացուցիչ տարրն են կադմում և վորոնք՝ վերադիր (ցեխային և ընդհանուր գործարանային): Յերկրորդ՝ ինչ մեթոդով բաշխել ծախքերն արտադրութեան վրա, վոր դեպքում՝ ըստ անմիջական աշխատավարձի և վոր դեպքում ու արտադրութեաններէ համար բաշխել ըստ անմիջական ծախքերի:

Մինչ որս վոչ պակաս բաղմադանութեան և նկատվել նմանապէս և վաճառքի գների կալիուլացիայի ինքնարժեքի վրա կատարված հալելումներէ խնդրում, չնորհիվ կալիուլացիայի վերաբերյալ հայերեն լեզվով վորեւէ ձեռնարկ չունենալուն, այսինքն՝ ինչ հաջորդականութեամբ պետք է կատարվի հալելումը գործարանային ինքնարժեքից մինչև առևտրական ինքնարժեքը և վաճառքի գինը:

Շատ դեպքերում խախտելով այդ հաջորդականութեան կարգը՝ տարբեր հետեանքներ են ստացվել. հետեւապէս՝ միատեսակ հետեանքներ ստանալու համար անհրաժեշտ է դեկավարվել միատեսակ սկզբունքներով ու կարգով: Այսպէս՝ ինքնարժեքի վրա հալելում է կատարվում, նախ՝ ընդհանուր առևտրական ծախքերը ծածկելու համար (վորոնց թիւում կոմիսիոն տոկոսներ և արհեստագործական հարկը), վորից հետո ստացվում է առևտրական ինքնարժեք (коммерческая себестоимость) իսկ վերոհիշյալի վրա ավելացնելով զրամագլխի կուտակման տոկոսային հալելումը՝ կատարվի վաճառքի գինը (продажная цена): Մինչև որս ալս խնդրում չեղել են հակասական ըմբռնումներ, վորոնց հետեանքով առաջ են չեկել աննորմալ չմերուլթներ և շատ տեղերում չի ապահովված չեղել արտելի նորմալ կուտակումը:

Շատ դեպքերում արհեստագործական հարկի կամ

տոկոսների հավելումները կատարված են յեղել ինքնարժեքի համեմատությամբ, նկատել չունենալով այն հանդամանքը, վոր մասնահանումները կատարվում են վոչ թե ինքնարժեքից, այլ վաճառքի գնից, ըստ վորի, արտադրությունը տվյալ դեպքում լուրջ կորուստներ կարող ե կրել *) :

Կալիուլացիայի ինդերում կարեվոր նշանակություն ունի նաև շիջեցումը (ամորտիզացիա), վորի տոկոսների մասին նույնպես մանրամասնորեն ցույց ե արված այս դրբույկում, ինչպես նաև «Հրահանգ արհեստագործական արտեղներին և ընկերություններին» գրքի 105—114 հոդվածներում, վորոնց համաձայն ել պիտի զեկտվարվել :

*) այսպես, որինակ՝ յեթե գործարանային ինքնարժեքը կազմում ե 10 ուրլի և պետք ե կատարվի հավելում, յենթադրենք՝ կոմիսիոն 5%, արհ—հարկ՝ 5%, արտելի կուտակման ոգաին 5%, ընդամենը՝ 15%, և վորպեսպի արտելն իր վաճառքի գինը կազմի այնպես, վոր հետագայում վաճառքի գնից (վոչ թե ինքնարժեքից) կոմիսիոն տոկոսներն ու արհեստագործական հարկը վճարելիս արտելը կորուստի առաջ կանգնած չլինի, անհրաժեշտ ե վոչ թե 10 ուրլուն ավելացնել 15 %—ը, այսինքն՝ $10 \text{ ո.} + 1 \text{ ո.} 50 \text{ կ.} = 11 \text{ ո.} 50 \text{ կ.}$, այլ $100\% - 15\% = 85\% = 10 \text{ ուրլու}$ (ինքնարժեք) : Հետեվապես վաճառքի գինը վորոչելու համար կկադմենք հետեվյալ ֆորմուլան՝

$$\frac{85\%}{100\%} = \frac{10 \text{ ուր.}}{10 \times 100} = 11 \text{ ո. } 75,5 \text{ կ. (վաճառքի գինը):}$$

Այժմ, յեթե 11 ո. 76,5 կ. գումարից 15 %—ը, —վոր հավասար ե 1 ո. 76,5 կ., —հանենք վաճառքի գնից, կմնա լրիվ ինքնարժեքը, վորով արտելն այլևս չի տուժի :

Ծախքերի բաշխման ընթացքում միշտ տարբերել ընթացիկ արտադրական ծախքերը, վորոնք վերաբերում են տվյալ արտադրության շրջանին, իսկ այն ծախքերը, վորոնք կատարվում են տվյալ շրջանում, բայց վերաբերվում են հետագա արտադրական շրջանին — «բաշխման յենթակա ծախքեր», որինակ՝ վարկերի տոկոսներ, վերանորոգություններ և այլն և, ընդհակառակը՝ այնպիսի ծախքեր, վորոնք կատարվում են վորոչ պերիոդներով, բայց վերաբերում են տվյալ արտադրության շրջանին, ինչպես որինակ՝ շենքի վարձ, ապ. տուկոս, վորոնք նախքան կալիուլացիա կազմելը, անկախ վճարման ժամանակից, անհրաժեշտ ե մտցնել ծախքերի հաշիվը :

Խարդ արտադրության ընթացքում, յերբ արտադրանքը, նախ՝ ստացվում ե կիսապատրաստի վիճակում, հետո նորից բաց ե թողնվում արտադրության մինչև վերջնական պրոցեսի ավարտումը, ընդհանուր գործարանային ծախքերը չեն վերադրվում, այդ ծախքերը մտցվում են միայն վերջին կալիուլացիայի ժամանակ, յերբ տվյալ իրը, իրրեվ պատրաստի արտադրություն, մտնում ե պահեստ :

Կալիուլացիայի և իր տարրերի լրիվ ու ճիշտ հաշվառման տեխնիկային տիրապետելիս, կարելի յե կազմել արաֆինպլաններ, տալ արտադրության ճիշտ ցույանիչներ, վորոնք լինեն սեալ և ապահովեն թե՛ կոնյուկտուր գները և թե՛ արտելի ֆինանսական վիճակը : Այս խնդրն ե դրված ահա արհեստագործական կոոպերացիայի հերթական անելիքների շարքը, այն ե՝ վերացնել կալիուլացիայի մինչև որս դոյություն ունեցած ձեերը՝ միատեսակ արտադրությունների գների, վորա-

կի, նորմաների միատեսակութիւնն ու ստանդարտ բա-
տեղծելու տեսակետից:

Յեւթիւնտ ունենալով վերոհիշյալ հիմնական գրու-
թիւնը, և կադմ բաժինը ձեռնարկելով զբքույկիս հրա-
տարակութիւնը՝ կարծում է, լոր գրքույկը ցանցի հաշ-
վային և արտադրատեսխնիկական աշխատողների վորակ-
ման գործում յեղած դժվարութիւնը և սթահաջը մա-
սամբ կարող է լրացնել ու վերացնել կաշկույտցիայի
խնդրի վերաբերյալ դոյութիւնն ունեցող թերութիւն-
ները:

Սույն աշխատութիւնը թարգմանել է Գ. Շահնաղար-
յանը, իսկ հաշվապահական և տեխնիկական բառերի ու
տերմինների թարգմանութիւն, ստուգման և համեմա-
տութեան գործում աշխատակցել են ընկ. ընկ. Մ. Ղա-
զարյանը և Զ. Աճեմյանը: Գրքույկի վերջում գրված է
վորող գործածական և հաշվապահական բառերի ցուցակ՝
գրքույկի ողտագործումը դյուրացնելու նպատակով:

Հայանարկոտպի կադմ - Բաժին

ԱՌԱՋԱՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱՎՈՒԹՅԱՆ

Մեր յերկրի տնտեսական քաղաքականութեան հիմ-
նական հարցը ներկայումս արդյունաբերական ապրանք-
ների պնդի իջեցման հարցն է: Այդ հարցի ճիշտ ու ժա-
մանակին լուծելուց և կախված իմ ձևի տնտեսութեան
հետագա առաջխաղացումը բոլոր բնագավառներում և
մեր տնտեսական կայունութիւնը՝ արտաքին շուկայի
վերաբերմամբ, այլ և բանլոր դատակարդի և դյուրա-
ցիութեան զոգումի (սմիչկա) ամբութիւնը: Այս հար-
ցի վրա յի, լոր տնտեսական հիմնարկները (արդյու-
նաբերական ու ապրանքատար) մի յուրահատուկ քնն-
նութիւն են բռնում աշխատավորների լայն մասսաների
առաջ: Նայած թե այդ քննութիւնը հաջողութեամբ
թե տնհաջողութեամբ կվերջանա, կառաջարկան մար-
մինների կողմից նախարարված ժամկետներին տնտե-
սական առանձին կադմակերպութիւնների գործունե-
յութեան պնհատական պիտի արվի:

Տնայնա-արհեստագործակ. կոոպերացիան ամբողջովին
ապրանքարտադրող մի սխտեմ է և հենց դրանով և
տարբերվում է սպառողական կոոպերացիայից:

Հենց այս պատճառով է, լոր տնայնա-արհեստա-
գործական ապրանքների գների իջեցման հարցը լուծե-
լիս, անհրաժեշտութիւն է դառնում հիմնականորեն
ուսումնասիրել, ստուգել և ռացիոնալացման յենթար-
կել թե հումութի մատակարարելու և թե ապրանքներ

արտադրելու պրոցեսները.—վերջիններս գլխավորապես ստորին ողակներում—և թե հետագա ապրանքաշրջանառությունը՝ վողջ սխտեմի յերեք ոլակներում :

Յեւ վայտեղից եւ, անկասկած, բոլորում են վորոշ դժվարություններ հարցի լուծման համար՝ վողջ սխտեմի վերաբերմամբ : Սակայն այդ դժվարությունները վերջին հաշիւով կստիպեն արհեստագործական կոոպերացիայի աշխատողներին մշակել իրենց գործունեյության ամելի ճշգրիտ, ուսցիտնալ և պլանային աշխատանքի ձեւեր : Արտադրական ու աւելտրական կալկուլացիայի խնդիրները, ծախքերի նոմենկլատուրան ու նրանց նորմայի յենթարկելը (արտադրական, վերագիր և ընդհանուր առեփոխական ծախքեր),—անհրաժեշտ ձեռնարկումներ նրանց իջեցման համար, ապրանքատար ցանցի կարգավորումը, պարզեցումն ու եփանացումը և այլն—այս բոլորն անխուսափելիորեն բոլորում են արդյունաբերական ապրանքների գների իջեցման հարցի ընդհանուր գլուխը : Համառոտական Արհեստագործական կոոպերացիայի կազմ-բաժինը ձգտելով ոգնության դալ գների իջեցման դժվար գործում արհեստագործական կոոպերացիայի միություններին ու սկզբնական ցանցի աշխատողներին, ներկա գրքույկի մեջ ընդհանուր ցուցումներ և տալիս, թե ինչպես պիտի մոտենալ վերը թված հարցերի լուծմանը :

Կալկուլացիան, այսինքն՝ ինքնարժեքի ու վաճառքի արժեքի վորոշումը թե ձեռք բերված (գնված) ապրանքների և թե սխտեմի արտադրած ապրանքների վերաբերմամբ—ամեն մի արհեստագործական կոոպերատիվ կազմակերպության (թե միության, թե սկզբնա-

կան միավորի) գործունեյության մի անհրաժեշտ ու բաղկացուցիչ մասն է հանդիսանում : Սակայն, ինչպիսի յերեւում է աղբերի հաշիւաւություններից ու նյութերից, միություններն ու արհեստագործական առանձին կոոպերատիվներ՝ կալկուլացիան (դնահատումը) տարբեր յեղանակներով և տարբեր հիմունքներով են կառարում : Ընդգրկում չկա ծախքերի բաշխման միատեսակութուն, ծախքերի, վորոնք պետք է ըստ առանձին կատեգորիաների ապրանքի գնի մեջ մտնեն : Դրա համար եւ արհեստագործական կոոպերացիայի ապրանքները գները վորոշելիս սաացվում է այդ խնդրին վերաբերող նյութերի բազմազանութուն, վոր անկարելի յէ համեմատել մեկը մյուսի հետ :

Ներկայումս չի կարելի համեմատել վոշ միայն այն, թե այս կամ այն կարգի ծախքերն ինչ աղբեցություն են թողնում ապրանքների գների վրա տարբեր կազմակերպություններում, այլ և այն, թե այդ ծախքերն ինչպես են աղբում միեւնույն ապրանքի գնի վրա, միեւնույն կազմակերպության մեջ տարբեր ժամանակներում : Շատ հաճախ և պատահում, վոր ինքն, արհեստագործական կոոպերատիվ կազմակերպությունը կալկուլացիա կատարելիս չի ունենում համապատասխան նյութ, վորից պարզվեր թե ծախքերից վորն է ամենից շատ աղբում ապրանքի արժեքի վրա, վորպեսզի համապատասխան միջոցներ ձեռնարկվեն հենց այդ ծախքերի կրճատման համար :

Համառոտական Արհեստագործական կոոպերատիվների Միության կազմ-բաժինը յենթադրում է, վոր արհեստագործական կոոպերացիայի միություններում և սկզբնական կոոպերատիվներում արտադրվող ապ-

րանքների կալկուլացիան պետք է կանոնավորվի իրենց մեթոդներով:

Անհրաժեշտ է վորոշել, թե ծախքերից վճիռը պետք է մտնի գնված ապրանքների առքի ինքնարժեքի մեջ կամ արտադրած ապրանքների արտադրական ինքնարժեքի մեջ, վճիռը ծախքերը պետք է մտենեն հավելումի տոկոսների մեջ, վորի հիման վրա նշանակում են ապրանքների վաճառքի արժեքը: Անհրաժեշտ է նույնպես վորոշել, թե ի՞նչ կարգով տարբեր գեղքերում կալկուլացիայի մեջ պիտի մտցվի այս կամ այն ծախսը և թե ի՞նչ հիմունքներով պետք է հավելում կատարել, վոր թե ընդհանուր առևտրական ծախքերը ծածկվեն և թե դրամագլխի կուտակում կատարվի:

Միայն կալկուլացիայի գործի պլանավորման ու միատեսակ հիմունքներով կազմակերպելուց է, վոր հընարավոր է նորմյաի յենթարկել ծախքերն այս կամ այն ապրանքի վերաբերմամբ: Յեվ միայն այս ճանապարհով է, վոր արհեստագործական կոոպերացիան կարող կլինի գների իջեցման գործում անհրաժեշտ նվաճումներ ունենալ:

Համառոտական Արհեստագործական կոոպերացիայի Միությունն արհեստագործական կոոպերատիվ միություններին ու ստորին ցանցի միավորներին առաջարկում է սույն գրքույկի մեջ բերված ցուցումները՝ ղեկավարության համար: Նրանց կիրառումը հնարավորություն կուս գների իջեցման համար արհեստագործական կոոպերացիայի սխառմում անհրաժեշտ պայմաններ ստեղծելու:

Համառոտական Արհեստ. կոոպերացիայի Միության կազմ-Բաժին

ԱՌԱՋԱՐԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ԿՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ

Սույն գրքույկի առաջին հրատարակությունից անցել է ավելի քան յերեւու տարի: Այդ ժամանակամիջոցում ԽՍՀՄ Առևտրի ժողկոմատը հրատարակության և տվել «Վերադիր ու ընդհանուր առեվտրական ծախքերի միասնական նոմենկլատուրան», վոր պարտադիր է բոլոր մթերող ու առեվտրական կազմակերպություններին համար: Մեր Կազմ-բաժինն արհեստագործական կոոպերացիայի ամբողջ սխառմին առաջարկել է այդ նոմենկլատուրան՝ ղեկավարվելու համար: Ինչ վերաբերում է արտադրական ծախքերի նոմենկլատուրային, վերջինս մշակված է արհեստագործական կոոպերացիայի միությունների հաշվապահների ու վիճակալիքների խորհրդակցության կողմից (1928 հունիս և 1929. — մարտ):

Այս հրատարակության վերջում տրված է հրահանգ այն մասին, թե ի՞նչպես պետք է վորոշել չրջանառությունները և ի՞նչ մեթոդով վերջիններին ծախքերի տոկոսները հանել:

Կազմ բաժինը կրկին հրատարակության տալով այս լրացրած ու նոր խմբագրված ձեռնարկը՝ արհեստագործական կոոպերացիայի աշխատողներին ուչադրությունը նորից է հրավիրում կանոնավոր կալկուլացիայի կարեվոր նշանակության վրա:

Ապրանքների մթերման ու արտադրության արժեքի մեջ մտնող առանձին բաղադրիչ մասերի հաշվառմամբ է միայն, այս վերջինների ապրանքների վաճառքի արժեքի վրա ունեցած ազդեցության ուսումնասիրության միջոցով է միայն, վոր հնարավոր է արհեստա-

դործական կոոպերացիայի տնտեսութիւնը ղեկավարել, հնարավորին չափ ուսուցիտնալացման յենթարկել այն :

Արտադրութեան հաշվաւիան կարկույացիան ցույց է տալիս, թէ արտադրած ապրանքի արժեքի վրայ ի՞նչ ծախքեր են ամենեւց շատ ազդում և ինչի՞ վրա պետք է ուշադրութիւն դարձնել այդ արժեքն իջեցնելու համար : Միեւնոյն արտադրանքին վերաբերյալ գնահատման տարբեր տվյալներն իրար հետ համեմատելիս, կարելի չէ տեսնել, թէ ի՞նչ ծախքերի մեջ նորմալացի չեղումներ են կատարվել, իսկ այդ կերպ կարելի չէ որարել նաև դոբժի հիմանդոտ կողմերն ու բացերը : Վերջապէս՝ լավ դրված կալիւլացիան ցույց ետալիս թէ արդյոք կարելի՞ չէ տվյալ գործն իր ներկա ծախքերով — արտադրանքի վաճառքի արժեքներով շարունակել, թե՞ կորիք է զգում հիմնական վերակազմութեան :

Կալիւլացիան արտադրողի աչքերը բաց է տնում : Անկանոն դրված կալիւլացիայով կամ առանց այն, աշխատող արտադրողը խարխափում է և իր տնտեսութեան բացերն ու պակասութիւնները չի տեսնում :

Այս գրքույկը նպատակ ունի արհեստագործական կոոպերատիւների միութիւններին ու առանձին միավորներին ոժանդակութիւն ցույց տալ կարկույացիայի դոբժի կանոնավորման մեջ : Սակայն այս ցուցումները շատ դեպքերում բավական չեն :

Արհեստագործական կոոպերացիան ունի բազմազան կազմակերպչական ձեւեր, նրա արտադրանքներն էլ բազմազան են և, հետեւաբար, այս գրքույկը միայն աւելի է ընդհանուր ցուցումներ՝ առանց մանրամասն կերպով խորանալու արտադրութեան տարբեր

ընդաւանների ու տարբեր ճյուղերի կալիւլացիայի ձեւերի ու յեղանակների մեջ :

Արհեստագործական կոոպերացիայի կենտրոնը նոր միայն ձևանարիկ է արտադրութեան տարբեր ճյուղերի կարկույացիայի ձեւերի մանրամասն մշակման : Մինչև այդ՝ այս գրքույկը կարող է մեր պայմաններում ուղեցույց ծառայել արհեստագործական կոոպերացիայի աշխատողների համար :

Այս գրքի հեղինակն է Համառուսական Արհեստագործական Կոոպերացիայի Միութեան կոնսուլտանտ Վ. Վ. Խեմնյակովը :

Հ. Ա. Կ. Մ. ԿԱԶՄ-ՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ

—

1. ԱՊՐԱՆՔԻ ԳԻՆԸ ԿԱԶՄՈՂ ՏԱՐԻՆԵՐԸ

Ինչոր միությունները, կոտորատիվներն ու արտերկերը, ինչպես գործարանային տիպի, նույնպես և այլն, վեր ընդհանուր արհեստանոցներ ունեն կամ արտադրության նյութերը տալիս են անդամներին տանը վերամշակելու համար և կամ զբաղվում են կոմիսիոն միջերման, մատակարարման-վաճառահանման կամ արտադրակ-գործարքներով, պետք է կախվալայի կապ-մեն՝ վերջերս համար ինքնարժեքն ու վաճառքի գը-ները:

ա) Միջերմների և մատակարարման-վաճառահանման գործարքների համար պետք է վերջերս:

մատակարարման համար զնված ապրանքների մի-թերման արժեքը (ինքնարժեքը) և նրանց վաճառքի գները:

վաճառահանման համար զնված ապրանքների մի-թերման արժեքը և նրանց վաճառքի գները:

աշխատանքի կոմիսիոն չեզանակի կիրառման գեղ-բում—կոմիսիոն վարձատրության այն չափը, վեր ան-հրաժեշտ է ծախքերը ծածկելու համար:

1. ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԳՆՎԱԾ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՄԹԵՐՄԱՆ ԱՐԺԵՔԸ ԿԱԶՄՎՈՒՄ Ե:

ապրանքը գնելիս՝
ա) ապրանքի արժեքից, ըստ հայթայթողի հաշ-վի:

բ) ապրանքը ձեռք բերելու և պահեստը հասցնելու հետ կապված ծախքերի գումարից:

ապրանքի սեփական միջերմաներ կատարելիս՝

ա) արտադրության հիմնական միջուկներից (հիմ-նական և ուսանողական նյութերի արժեք կամ հողամասերի և անտառամասերի վարձ, բանվորական ուժի աշխա-տավարձ):

բ) միջերման վերադիր ծախքերից (այլևայլ ծախ-քեր արտադրանքի պահեստ հասցնելու հետ կապված ծախքերով միասին):

Մատակարարման համար գնված ապրանքների վա-նառքի արժեքը կազմվում է՝

ա) ապրանքի միջերման արժեքից:

բ) համերման գումարից (անդուտ (ВОЛОВОЙ) ոգու-տից), վեր կազմվում է ընդհանուր առեվտրական ծախ-քերից ու գրամազդիսի կուտակման (գուտ ոգուտից) գումարից:

Ծանոթություն: Թե աշխույզ և թե հետադաշում ընդհանուր առեվտրական ծախքերի առեվտրական հաս-կանալ ՍՍՀՄ Առևտրի Ժողովրդական Ծախքերի նոմեն-կլատուրայում հիշված ծախքերը և, բացի այդ, ապ-րանքների պահպանման ու վաճառքի հետևանքով ունե-ցած պակասարդը, վարկային ծախքերը, և, 1929 թվի սեպտեմբերի 25-ի, Կենտրոնականի ու Ժողովրդական վերջման հիման վրա առնվող Արհեստագործական հարկը—համայնացված սեկտորի միանվագ հարկադր-ման գումարները (հիշյալ որենքը հրատարակված և ի փոփոխում 1928 թվի սեպտեմբերի 10-ի, վերով վերաց-ված և մանրամասն ապրանքների բաժնի և այն փո-խարինված և պետական աշխատանքի հարկով):

2. ՎԱՃԱՌԱՀԱՆՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԳՆՎԱԾ ԱՊ- ՐԱՆՔՆԵՐԻ ՄԹԵՐՄԱՆ ԱՐԺԵՔԸ ԿԱԶՄՎՈՒՄ Ե

ա) ապրանքների այն արժեքից, վոր վճարվում է հայթայթողներին.

բ) այն վերադեր ծախքերից, վորոնք կապված են ապրանքների ընդունելու և պահեստ հասցնելու հետ:

Այն դեպքում, յերբ վաճառահանման համար ընդունվող ապրանքները մինչև վաճառք պետք է չուկա հանելու համար կարգի բերվեն, վերամշակվեն, ապա վերադեր ծախքերին պետք է ավելացնել նաև այդ ծախքերը:

Վաճառահանման համար գնված ապրանքների վաճառքի արժեքը կազմվում է .

ա) մթերման արժեքից

բ) հավելման գումարից (անգլուս *ВОЛОВОЙ* ոգուտ) ընդհանուր առևտրական ծախքերը ծածկելու համար

Գրամադրված կուտակման համար (գուտ ոգուտ):

Վաճառքի գինը վորոշվում է գների ցուցակով (*прейскурант*) ֆրանկո սեփական պահեստ: Ապրանքը սեփական պահեստից դնողի պահեստը փոխադրելու ծախքերը վերջինիս հաշվին են զրվում և ավելացվում սեփական պահեստի ֆրանկո գնին: Սակայն յեթև պատահի, վոր ապրանքը սեփական ծախքերով պետք է հասցնել գնորդին, այս ծախսը համարվում է վերադեր ծախս, վոր ավելացնում է ապրանքի ինքնարժեքը: Նրման դեպքերում այս ծախքը հաշվապահության կողմից ձևակերպվում է վաճառքի հաշվի դեբետին:

3. ԿՈՄԻՍԻՈՆ ՀԻՄՈՒՆՔՆԵՐՈՎ ԸՆԴՈՒՆ- ՎԱԾ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԸ

Հաշվառվում են վաճառքի գնով, համաձայն հանձնարարություն յտացողի (կոմիտենտ) հետ պայմանագրված գնի, ընդ վորում այս գնի մեջ են մտնում.

ա) հանձնարարողչեքը (կոմիտենտ տոկոսը), վոր հաշվվում է ապրանքների վաճառքի արժեքի վերաբերմամբ: Այս տոկոսը պետք է ծածկի հանձնարարություն ընդունողի ընդհանուր առևտրական ծախքերը և դրամադրված կուտակելու համար նրան գուտ ոգուտ տա:

բ) ապրանքի պահպանման և վաճառքի հետ կապված ծախքերի գումարը (ապահովագրում և այլն) և

գ) այն գումարը, վոր ստանում է հանձնարարություն ընդունողը: (կոմիտենտ)

4. ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ, ՎՈՐՈՆՔ ՋԵՌՔ ԵՆ ԲԵՐ- ՎԱԾ (ՄԹԵՐՎԱԾ ԵՆ) ԿՈՄԻՍԻՈՆ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ

Ա. Այս ապրանքների արժեքը հանձնարարություն տվողին ապրանքը հանձնելիս կազմվում է.

ա) մթերման արժեքից և

բ) այդ արժեքի վրա ավելացրած կոմիտենտ վարձատրության տոկոսից. վերջինս պետք է ծածկի հանձնարարություն կատարողի (կոմիտենտի) ընդհանուր առևտրական ծախքերը և գրամադրված կուտակման համար նրան գուտ ոգուտ տա:

Բ. Արտադրական գործարքների վերաբերմամբ (պատրաստի տրտադրանքներ կամ կիսաֆաբրիկատներ արտադրելիս) անհրաժեշտ է վորոշել. 1) արտադրու-

թյան նյութերի մթերման արժեքը (ինքնարժեքը) 2) պատրաստվող սպրանքների (արտադրանք կամ կիսաֆարրիկատ) արտադրական ինքնարժեքը և 3) նույն սպրանքների վաճառքի գները:

1. Արտադրության նյութերի մթերման արժեքը կազմվում է նույն տարրերից, ինչ տարրերից կազմվում են գնվող կամ մթերվող այլ սպրանքների մթերման արժեքը (Տես վերը ա.):

2. Ապրանքների (արտադրանքների) արտադրական արժեքը տարբեր դեպքերում կազմվում է հետևյալ տարրերից.

Պարզ արտադրություն (վոր սովորական և փոքր արտեղների համար), արտադրության հիմնական մշակումներից.

ա) հիմնական և ոժանդակ նյութերի մթերման արժեքից, չհաշված այլ նյութերի արժեք ունեցող միացորդներն ու ավելցուկները (отход).

բ) բանվորական ուժի աշխատավարձից.

արտադրության վերադիր ծախքերից.

գ) արտադրական ծախքեր, ներառյալ այդ սպրանքների փոխադրական ծախքերը մինչև պահեստ՝ վաճառքի համար:

Բարդ արտադրություն.—Նրա առանձին աշխատանքի մասերի կամ առանձին ցեխերի հատուկ հաշվառմամբ-ունի տարբեր կազմակերպչական ձևեր:

1. Արտադրություն, վոր բաշխվում է ըստ ժամանակի և ունի առանձին աշխատանքային մասեր, վորոնք փոխարինում են մեկը մյուսին: Որինակ՝ աղյուսի արտադրություն, վոր բաշխվում է մի քանի առանձին

աշխատանքների մասերի. ա) կավի հանույթ և պատրաստում. բ) հում աղյուսի պատրաստում և դ) աղյուս թրծել:

2. Արտադրության բաժանումն ըստ ցեխերի, ընդ վորում ցեխերից ամեն մեկը կատարում է աշխատանքի մի մասը, լրացնելով մյուս ցեխերից ստացված աշխատանքը. որինակ՝ վոտնամանների արտադրությունը, վոր յերեք հիմնական ցեխերի մեջ է բաշխված (ձեռք, կարող վորոչ տեսակ արտադրանքի՝ յալովի վոտնամանների արտադրության ժամանակ նաև «զագատովչ-չիկները» ցեխը):

3. Արտադրության բաժանումն ըստ ցեխերի, ընդ վորում առանձին ցեխեր աշխատում են ձիաժամանակ, պատրաստում են միևնույն առարկայի տարբեր մասերը և մասամբ հանդիսանում են այդ մասերի հավաքող ցեխեր (որինակ՝ մեքենաների, բարդ գործիքների, ժամացույցների արտադրությունը)

4. Բացի այդ, հիմնական արտադրության կից կարող են լինել նաև ոժանդակ ու կողմնակի արտադրական ձևերարկներ, վորոնք անհրաժեշտ են հիմնական արտադրության սպասարկման համար, վորպես ոժանդակող: Այդպիսի ոժանդակ ու կողմնակի արտադրության որինակներ կարող են լինել արտելային գործարանին կից նորոգող արհեստանոցները, մետաղի արտադրության կից ատաղձագործական արհեստանոցը և այլն կամ կաշեգործարանին կից եքստրակտ և քիմիական ներկեր պատրաստելու ձևերարկությունը, կոշիկեղենի գործարանին կից փայտի կրունկներ պատրաստող արհեստանոցը:

Այն բոլոր դեպքերում, յերբ արտադրությունը բաղկացած է առանձին մասերից, մի ցեխի միջոցով պատրաստված կիսաֆարրիկատը հետևյալ ցեխի համար հիմնական նյութ է հանդիսանում:

Արտադրության առանձին ցեխերի բաժանված լինելու դեպքերում արտադրական ծախքերը բաշխվում են յերկու խմբի.

ցեխային ծախքեր կամ ցեխի ուղղակի ծախքեր. ընդհանուր գործարանային ծախքեր կամ ամբողջ արտադրության ընդհանուր ծախքեր:

Հիմնական արտադրության առանձին ցեխերի ծախքերի բաշխման մոտավոր կառուցվածքը հետևյալն է:

1-ին ցեխ. Արտադրության հիմնական մսխումներ, ա) հիմնական և ոժանդակ նյութերի մթերման արժեք՝ չհաշված արժեք ունեցող մնացորդներն ու ավելցուկները. (ОТХОДЫ)

բ) բանվորական ուժի աշխատավարձ արտադրության վերադիր ծախքեր

դ) ցեխային արտադրական ծախքեր:

2-րդ ցեխ. Արտադրության հիմնական մսխումները ա) 1-ին ցեխի պատրաստած կիսաֆարրիկատները արտադրական արժեք.

բ) լրացուցիչ նյութերի արժեք (չհաշված արժեք ունեցող մնացորդներն ու ավելցուկները).

դ) բանվորական ուժի աշխատավարձ արտադրության վերադիր ծախքեր

դ) ցեխային արտադրական ծախքեր:

3-րդ ցեխն ու հետևյալ ցեխերը հաշվառվում են նույն հիմունքներով,

Ոժանդակ ու կողմնակի արտադրությունները հաշվառվում են նույն կերպ, ինչպես 1-ին ցեխը:

Ապրանքների արտադրական արժեքը հետևյալ գումարներից է կազմվում:

ա) առաջին և հետևյալ ցեխերում մսխված (գործադրված) հիմնական և ոժանդակ նյութերի արժեքից:

բ) այն նյութերի արժեքից, վորոնք լրացուցիչ կերպով գործադրվել են ցեխերում այլ ցեխերի կիսաֆարրիկատների վերամշակման ժամանակ:

դ) բոլոր ցեխերի աշխատավարձի գումարներից

դ) բոլոր ցեխերի արտադրական ծախքերի գումարներից

և) ընդհանուր գործարանային ծախքերից:

Այս դեպքում բոլոր թված ծախքերի գումարից պետք է հանել բոլոր ցեխերում ստացվող՝ արժեք ունեցող մնացորդների ու ավելցուկների (ОТХОДЫ) գումարը:

Բարդ արտադրությունների մեջ ցեխերի արտադրանքները զնահատվում են առանձին, ընդ վորում հիմնական արտադրության առանձին մասերի վերաբերմաբ յերբեմն հաշվառվում են վոր միայն ցեխերի արտադրական ուղակի ծախքեր, այլ և համեմատական չափով ընդհանուր գործարանային կամ ընդհանուր արտադրության ծախքերը, վորոշելով վոր թե կիսաֆարրիկատի արտադրական ցեխային արժեքը, այլ նրա լրիվ արտադրական արժեքը:

3. Անդամներին վերամշակման համար տրվող հում նյութի կամ կիսաֆարրիկատի արտադրական արժեքը կազմվում է

Պարզ արտադրութեան մեջ

Արտադրութեան հիմնական մասնաւորութիւնները

ա) հիմնական և ուժանդակ նյութերի մթերման ինքնարժեքից (գուրս յեկած արժեք ունեցող մնացորդների և ավելցուկների արժեքը)

բ) աշխատավարձի պայմանավորված գումարը (հատավաճառ^{*)} :

Բարդ արտադրութեան յերբ անդամների արտադրւած կիսաֆաբրիկատները, Կոոպերատիվը հետագա վերամշակման և առնուժ սեփական արտադրութեան մեջ 1. արտադրական պրոցեսի ընթացքում կամ 2. վորպես արտադրական պրոցեսի վերջնական շրջան (կամ բաւարար) :

Նման դեպքերում ապրանքների արտադրական արժեքը կազմվում է հետևյալ տարրերից :

ա) անդամների պատրաստած կիսաֆաբրիկատների արտադրական արժեքից (տես վերը)

բ) սեփական ձեռնարկում մտնող նյութերի արժեքից

գ) սեփական ձեռնարկում բանվորական ուժի աշխատավարձի գումարից

^{*)} Կոոպերատիվի հումուլթը վերամշակելու համար անդամներին, յերբ այդ աշխատանքը կատարում են տանը, աշխատավարձի գործարքային վճարի (сдельная) մեջ մտնում են նաև արտադրական ծախքերը, քանի վոր վերջիններս կատարում են Կոոպերատիվի անդամները, այլ և ապրանքները Կոոպերատիվի պահեստ հասցնելու ծախքերը :

դ) սեփական ձեռնարկի ցեխային արտադրական ծախքերի գումարից

ե) սեփական ձեռնարկի ընդհանուր արտադրական ծախքերի գումարից կամ այդ մոմենտների հաջորդականութեանը կարող է լինել «բ» . «գ» . «դ» . «ե» . և ապա «ա» , ընդ վորում «ա»-ն գործարքային (сделная) աշխատավարձն է , վոր տրվում է անդամներին՝ կիսաֆաբրիկատներից ապրանք պատրաստելու համար :

Այս դեպքում ևս բոլոր այդ մասնաւորութիւնները գումարից հանվում է արժեք ունեցող մնացորդների ու ավելցուկների գումարը :

Արտադրված ապրանքների վաճառքի արժեքը կազմվում է .

ա) արտադրանքի (ապրանքների) արտադրական արժեքից .

բ) առևտրական հավելումից

ընդհանուր առևտրական ծախքերի համար

գրամաւելուի կուտակելու համար (ուղուտ) .

Վաճառքի դինը վորոշվում է գների ցուցակով (պըրեսկուրանտ) ֆրանկո սեփական պահեստ . ապրանքը գնորդի պահեստ հասցնելու ծախքերը ավելացվում է պրեսկուրանտի գնին և գրվում է գնորդի հաշվին : Սակայն, յիժն ապրանքը գնորդին և հասցվում վաճառողի հաշվին, այդ ծախքերը հավասարեցվում են վերադիր ծախքերին, չեն մտնում գնորդի հաշվի մեջ, այլ հաշվապահութեամբ ձեռնարկվում են «Վաճառքի» հաշվի գրեւորով՝ այս կերպ ավելացնելով ապրանքի ինքնարժեքը :

4. Պատվիրողի նյութերից սեփական ձեռնարկում պատրաստված ապրանքի արտադրական արժեքը կազմվում է .

ա) պատվիրողի նյութերից արժեքից (դուրս յեկած արժեք ունեցող մնացորդները և ավելցուկները գումարը)

բ) կոտպերատիվի լրացուցիչ նյութերի արժեքից (նույնպես չհաշված մնացորդների ու ավելցուկների գումարը)

գ) բանվորական ուժի աշխատավարձից

դ) արտադրական ծախքերից՝ ջեկսային և ընդհանուր գործարանային.

5. Անդամներին վերամշակման տրված՝ պատվիրողի նյութերից պատրաստված ապրանքների արտադրական արժեքը կազմում է

ա) պատվիրողի նյութերի արժեքից (դուրս յեկած արժեք ունեցող մնացորդները և ավելցուկները գումարը)

բ) կոտպերատիվի լրացուցիչ նյութերի արժեքը. (առանց արժեք ունեցող ավելցուկների ու մնացորդների գումարի),

գ) վերամշակման համար արվող գործարքային (сдельная) աշխատավարձի գումարից.

Ուրիշի հում նյութից պատրաստված ապրանքների ամբողջ արժեքը կազմում է

ա) աղբյուրի արտադրական արժեքից

բ) ընդհանուր առեկտրական ծախքերի ծածկելու և զրամազրկի կուտակման համար արվող հավելման տոկոսներից.

պատվիրողից, ըստ պայմանի, ստանալիք վարձը պետք է հավասար լինի արտադրական արժեքի գումարին՝ հանած վերջինից պատվիրողի նյութերի արժեքը և հավելումը:

11. ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՌԻԶԱՎԿԻ ՄԱՍԻՈՒՄՆԵՐԸ

Արտադրութայն ուղղակի և հիմնական մասնականեր են հանդիսանում հիմնական նյութերը կամ հումքը, այսինքն՝ այն գլխավոր նյութերը, վորոնք վերամշակվելուց դառնում են արտադրանք (աղբյուր). ոժանդակ նյութեր կամ նյութեր, վորոնք պետք է գործադրվեն վորպես հիմնական նյութերի լրացում. (Ուրինակ՝ զերծակի արտադրութայն մեջ մահուզը հիմնական նյութ է, իսկ ատտոր՝ ոժանդակ). բանվորական ուժի աշխատավարձը, վոր տրվում է հումքից և նյութից՝ կիսաֆարրիկատներ և պատրաստի աղբյուրները վերամշակելու ընթացքում:

Թե հիմնական և թե ոժանդակ նյութերը պետք է հաշվառվեն հիմնարկի կամ ձեռնարկութայն մթերման ինքնարժեքով, այսինքն՝ հաշվհաշվողի գինը, գումարած այն վերադիր ծախքերը, վորոնք կատարված են այդ նյութերի գնման ու ձեռնարկութայն հասցնելու համար:

Բացի այդ կարգի նյութերից, վորոնք արտադրութայն հիմնական մասնակաների թվում են հաշվառվում, արտադրութայն մեջ ծախսվում են այլ ոժանդակ բընույթ ունեցող նյութեր, վորպիսիք են մեքենաների յուղը և մեքենաներ սրբելու լաթեղները (тряпье), այլ և վառելիքը: Այս նյութերի ծախքերն արտադրութայն մեջ հաշվառում են վորպես վերադիր բնույթ ունեցող ծախքեր և մտնում են արտադրական ծախքերի հոդվածների մեջ (տես ստորև)՝ այդ ծախքերի նոմենկլատուրան: Սակայն այդպիսի բաշխումը ընդհանուր կանոն չէ: Մի քանի արտադրութայնների մեջ վառելիքը

հանդիսանում է արտադրության հիմնական մասում և հաշվառվում է վորպես ոժանդակ նյութ: Այդպես է, որինակ, աղյուսի արտադրությունը, վորտեղ վառելիքն աղյուս թրծելու պրոցեսում պետք է արտադրության հիմնական նյութ հաշվվի (նույնն է դարձնողում ածուխը, վոր գործադրվում է մետաղների շիկացման համար) .

3. Արտադրության պրոցեսների մեջ անմիջական մասնակցություն ունեցող բանվորական ուժի աշխատավարձը:

Հիմնական մասում է միայն այն աշխատավարձը, վոր տրվում է արտադրության մեջ անմիջականորեն մասնակցող բանվորներին: Վարչական մարմիններին, այլ և արտադրության սպասարկող բանվոր-ծառայողներին տրվող աշխատավարձը, հաշվառվում է վորպես արտադրական ծախսեր (տես ստորև): Վարչա-կառավարչական ծախսերն, այնքան վորքան նրանք կապված են արտադրանքների ռեալիզացիայի յենթարկելու և տնդամներին նյութեր մատակարարելու հետ, հաշվառվում են առևտրական ծախսերի հետ, վորպես ընդհանուր առևտրական ծախսեր. (տես ստորև) .

• Արտադրության բանվորներին վճարված աշխատավարձը կարող է չհամարվել արտադրական հիմնական մասում այն բոլոր դեպքերում, յերբ բանվորներին վրճարվում է արտադրության դադարի (ընդհատում—просто́й) ժամանակի աշխատավարձը: Այս դեպքում աշխատավարձի այդ դուժարը (դադարի ժամանակի աշխատավարձը) ապրանքների կալիւլացիայի ժամանակ բաշխվում է արտադրական ծախսերի հետ միասին և նրա հետ միանման հիմունքներով .

III. ԾԱԽՔՆԵՐԻ ՆՈՄԵՆԿԼԱՏՈՒՐԱ

Ծախսերը բաշխվում են հետևյալ խմբերի միջև .
1) Վերադիր (ապրանք ձեռք բերելու հետ կապված) :
2) Արտադրական 3) Ընդհանուր առևտրական .վերջինս իր հերթին բաժանվում է ա) ընդհանուր առևտրական ծախսեր . բ) ապրանքների պահպանման ու վաճառքի հետևանքով ստացված պակասորդ և գ) վարկային ծախսեր :

Վերադիր ծախսերը գումարած հայթայթողի ապրանքի արժեքի դնի հետ՝ կազմում են գնած (կամ ձեռք բերած) ապրանքի պատրաստման (մթերման) արժեքը :

Արտադրական ծախսերը գումարած վորպես վերադիր, արտադրության հիմնական մասումներին (հիմնական և ոժանդակ նյութերի արժեքին և բանվորական ուժի աշխատավարձին), կազմում են նրանց հետ միասին արտադրանքների (ապրանքների) արտադրական արժեքը :

Ընդհանուր առևտրական ծախսերը, վոր գուրս են դրվում վորպես վնաս, ծածկվում են ապրանքի մթերման ու արտադրական արժեքի վրա տոկոսային վորոշ հավելում անելով: Այս հավելումը կատարվում է ապրանքի վաճառելու ժամանակ :

Ա. ՎԵՐԱԴԻՐ ԾԱԽՔՆԵՐ

Վերադիր են կոչվում այն ծախսերը, վորոնք անմիջականորեն կապ ունեն ապրանքներ գնելու, նրանց մթերելու և պահեստ հանցնելու հետ, վորտեղից և այդ ապրանքները վաճառքի յեն հանվում :

ԽՍՀՄ Առեվտրանի Ժողովմասի 25 սեպտեմբերի 1928 թվի վորոշման կցված նոմենկլատուրայի վերագրված ծախքերը հաշվառման են յենթարկվում հետևյալ հոդվածներում :

1. ՓՈԽԱԴՐԱԿԱՆ ԾԱԽՔԵՐ

Ծախքերի այս խմբի մեջ են մտնում յերկաթուղային ու ջրային փոխադրական ծախքերը, փոխադրական ընկերությունների միջոցով կատարվող փոխադրական ծախքերը, այդ փոխադրումների ժամանակ ապրանքաներ բարձելու ու թափելու հետ կապված ծախքերը, այլ և փոստային ծախքերը :

Բացի փոխադրավարձից, այս խմբի մեջ մտնում են նաև այն բոլոր ծախքերը, վորոնք փոխադրական ընկերությունները մտցնում են իրենց փոստաթղթերի մեջ, նույնպես փաթեաների կանգուրդ (п р о с т о й) ծախքերը (յեթև այդ ծախքը մեղավոր անհատի կամ կադմակերպության հաշվին չի գրվում), յերկաթուղային ու ծովային փոխադրությունների ժամանակ կողմնակի անձանց և հիմնարկությունների վճարված ծախքերը նույն այդ ապրանքները վազոն բարձելու, վազոններից թափելու կշռելու և այլ ծառայությունների համար :

2. ԽՃՈՒՂԱՅԻՆ ՅԵՎ ԱՅԼ ՓՈԽԱԴՐԱԿԱՆ ԾԱԽՔԵՐ

Սայլերով, ֆուրգոններով, ավտոներով ապրանքներ փոխադրելու համար կատարվող ծախքերը, վոր վճարվում են կողմնակի անձանց և հիմնարկությունների և կամ յեթև այլ փոխադրական միջոցները սեփական

են, առկայն սպասարկում են տնտեսավարական հիմունքներով : (хозяйственный расчёт)

Նույնպես և այլ փոխադրումների ժամանակ բարձելու, թափելու, կշռելու համար կատարվող ծախքերը, վորպիսիք վճարվում են կողմնակի անձանց և հիմնարկների : Այլ և վերջիններիս տարայից ոգտվելու հետ կապված ծախքերը :

3. ԶՈԿՈՒՄ ՅԵՎ ՓԱԹԹՈՅՈՒՄ

Ապրանքների մաքրման, տեսակների բաժանելու, չորացնելու և այլ դործողությունների հետ կապված այն ծախքերը, վոր կատարվում են ապրանքի փոխադրության ընթացքում մինչև վաճառքի տեղը : (Ապրանքների վերամշակման բարդ դործարքներն առանձնացվում են հատուկ արտադրական հաշիվների մեջ :

Այս ծախքերի մեջ են մտնում. կողմնակի անձանց ու հիմնարկների ծառայությունների վարձատրումը. այլ և հատուկ շատոների պահպանման ծախքերը. բացի այդ ապրանքների ջովման, փաթեթոցման ու փաթեթոցանյութերի (տարայի) ծախքերը և այլ բոլոր աշխատանքների հետ կապված պահատորները, փոչխացում և այլն :

4. ՀԱՎԱԲԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔԵՐ (сборные пошлины)

Այս խմբի մեջ են մտնում մաքսային, յեցենդլայի վերաբերող ծախքերը, բաժը (ակցիզ) (յեթև առևտրական կադմակերպության վրա յե գրված դրա վրձարումը), բորսայի ծախքեր (ապրանքի գնման ժամանակ), գրանցման ծախքերը (նույնպես) և այլն հարկեր ու հատկացումներ. (նույնպես)

5. ԳՆՈՒՄՆԵՐԻ ՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ ՎՃԱՐՎՈՂ ՀԱՆՁՆԱՐԱՐՈՂՁԵՔԸ (ԿՈՄԻՍԻՈՆ ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ)

5. Ապրանքների գնման ու պատրաստման համար կողմնակի անձանց և հիմնարկների միջնորդական ծառայությունների համար տակտային վճարումները:

6. ԱՅԼ ՎԵՐԱԴԻՐ ԾԱԽՔԵՐ

Ծախքեր, վոր կապված են ապրանքի մասնավորական ընդունման հետ (եքսպերտիզա), ճանապարհին ապրանքի վերահսկողություն, ուղեկցում փոխադրություն ժամանակ և այլ ծախքեր:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ ՎԵՐԱԴԻՐ ԾԱԽՔԵՐԻ ՆՈՐԵՆԿԼԱՏՈՒՐԱՅԻՆ

1. Ապրանքների պակասորդը ճանապարհին, վոր առաջանում է բնական կորուստների հետեւանքով (չորացում, փոշիացում, թափում և այլն) վերադիր ծախքերի մեջ չի մտնում: Բախյալ նրա դումարը մտնում է ընդունված ապրանքի ինքնարժեքի մեջ (և գնահատվում է մյուս մասնումների ծախքերի հետ միասին): Յեթև որինա՛կ՝ գնված է 10 տոնն (10 հազար կիլոգրամ) ապրանք՝ կիլոգրամը 2 ո., բնդ վորում ճանապարհի պակասորդը կադմում է 0,2 % կամ 20 կիլոգրամ, ապա փաստորեն ստացված 9,980 կիլոգրամ ապրանքը գնահատվում է յեխեկով հետվյալից:

$(9,980 \times 2 \text{ ո.}) + 40 \text{ ո.} +$ վերադիր ծախքերը

2. Մշտական անձնակազմի պահպանման ծախքերը, (յեթև ալբ անձնակազմը կատարում է ապրանքային դործարքներ, գնում և ապրանքներ, դործուգման... ճա-

նադարհամախքեր և կատարում և այլն) — վերադիր ծախքերի մեջ չեն մտնում, ալլ պետք է հաշվառվեն փորպես բնդհանուր առեկարեկան ծախքեր:

3. Նույն ծախքերը հումույթի ու նյութերի գնման համար, վոր ձեռք են բերվում արտադրական նպատակով, ալլ և դրանց պահեստային ծախքերը պետք է համարվեն արտադրական ծախքեր (նրանց բնդհանուր դործարանային մասը) և մտնեն արտադրանքների (ապրանքների) արտադրական արժեքի մեջ:

4. Յեթև արտադրության համար ձեռք բերված հումույթի ու նյութերի պահեստում վերջիններիս վրա կատարվում է վորոչ աշխատանք, նախ քան նրանց արտադրություն տրվելը, (որինա՛կ՝ մաքրում, չտեսկափորում, բուրդ դղել և այլն), չաղա նման աշխատանքների արժեքը պետք է ավելացնել ալլ հումույթի ու նյութեղենի մթերման գնին և ալլ ավելացած գնով նրանք պետք է հանձնվեն արտադրությանը: Սակայն յերբման նման պրոցեսները (յերբ նրանք բարդ ու տեւական բնույթ ունին) ավելի նպատակահարմար է հաշվառել փորպես արտադրության սկզբնական շրջան, վորպես արտադրության առաջին ցեխի պրոցես:

5. Հիմնական արտադրության կից կարող է լինել արտադրության հումույթի ու նյութերի մթեթում: Որինա՛կ, գամբյոլները արտադրության ժամանակ ճիպոտները պատրաստում, կաշվի արտադրության կից եքսորակտների մշակում, փոտնամանները արտադրության կից — փայտի կրուկները արտադրության և այլն: Մթերումն ու արտադրական նման պրոցեսները պետք է հաշվառվեն փորպես ինքնուրույն արտադրություններ, վորոնց մեջ կալիուլայտան ևս կատարվում է առանձին՝

արտադրանքները ինքնարժեքի վերջնական համար, ընդ վերում այդ ինքնարժեքի մեջ հաշվառվում են առվորարար միայն ցեխային ուղղակի ծախքերը առանց ընդհանուր գործարանային ծախքերի հավելման, սակայն ավելի հեշտ կլինե՞ր հաշվառել նրանց արտադրական արժեքը գործարանային ընդհանուր ծախքերի հետ միասին:

Բ. ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ԾԱԽՔԵՐ

Արտադրական ծախքեր են կոչվում այն ծախքերը, վերոնք անմիջականորեն կապված են արտադրութան հետ և արտադրութան հիմնական մասումները (հումուլթի, ոժանդակ նյութերի արժեքի և բանուժի աշխատավարձի) վերաբերմամբ վերադիր ծախքեր են հանդիսանում:

Համառոտական Արհեստագործական կոոպերացիայի Միության կից 1928 թվի հունիսին և 1929 թ. մարտի կայացած հաշվադահների ու վիճակագրների խորհրդակցութան կողմից ընդունված նոմենկլատուրայի արտադրական ծախքերի, վորոնք ապրանքների ու կիսաֆարրիկատների արտադրական արժեքի կալիուլացիայի մեջ են մտնում, մանրամասնությունները հետևյալն են.

1. Արտադրութան մեջ աշխատող վարչության անդամի աշխատավարձը, այլ և ձեռնարկության արտադրական, տեխնիկական ու գրասենյակային անձնակազմի աշխատավարձը (գործարանի կամ արհեստանոցի, նրա գրասենյակի, նյութեղենի պահեստի կառավարչություն).

2. Արտադրական ձեռնարկության ոժանդակ բանվորների (պահապաններ, հավաքարարներ, նորոգ-

ման վրա աշխատող բանվորների և այլն) աշխատավարձը:

3. և 2. հատվածների ծախքերի մեջ մտնում են բոլոր այն տեսակները, վորոնք մտնում են ուղղակի աշխատավարձի մեջ. դրանք են. վորոշ ժամանակի համար ոռճիկը, նազրուզկան, մասնագիտական ոռճիկը, գործարքային վճարը, արտաժամյա աշխատավարձը, պարգևատրումը, բանվոր ծառայողներին տրվող տոկոսային վարձատրությունը, ստնտու մայրերին ընդմիջումների համար տրվող վճարը:

3. Աշխատավարձի բոլոր տեսակի լրացուցիչ ծախքերը. ուղղակի և այլն.

Արձակուրդների փոխհատուցում, բնակարան կամ բնակարանային վճար, բնակարանների լուսավորություն և վառելիք, ձեռնարկութան դադարի ժամանակ «պրոդուկների» վճարումը, հեռացման դեպքում տրվող լուծարքային նպաստը, մասնագիտական հագուստի և սննդի ծախքերը, աշխատանքի վայրը գնալ-դառն վճարը, պարգևատրում յերկարամյա աշխատանքի համար:

4. Աշխատավարձի վրա դրվող այլ բոլոր տեսակի հատկացումներ:

Սոցիալական ապահովագրում, փոխադրարձ ունեթյան դրամարկդի մուծումներ, աշխատողնակություն կորցնելու դեպքերում տրվող լրացուցիչ նպաստ, բանվոր ծառայողների աեղկումի կամ գործարկումի պահպանման ծախքեր, բնակարանային շինարարություն հատկացումներ:

5. Արտադրության գործերով գործուղումներ և ևանապահումախք.

6. Արտադրութեան գործերի համար կատարվող գրասեկյալային ու փաստ հեռագրական ծախսեր.

7. Արտադրական ձեռնարկութեան շեմփի պահպանումը (նույնպես և արտադրութեան հումուլթի ու պահեստներին).

Կապալաւարձ, լուսավորութիւն և վառելիք, շէնքի ու բակերի մաքուր պահելու ծախսեր, ընթացիկ նորոգում, ջրի վճար, կոյուղի, հարկեր շէնքերից և այլն:

8. Մեքենաների ու սարքավորման պահպանութեան

Կապալաւարձ մեքենաների յուղեր, լաթեղեն, ընթացիկ նորոգում և այլն.

9. Շարժիչ ուժի պահպանում և արտադրութեան համար գործադրվող վառելիքի ծախս. ելեկտրականութեան համար վնաս:

Կապալաւարձ մեքենաների յուղեր, լաթեղեն, վառելիք, ընթացիկ նորոգում, ելեքտրականութեան վճար և այլն

10. Ոժանդակ նյութեր և մանր գույք

Ամփոփողացիայի շէնթարկվող գույքի և գործիքների արժեքը, վորոնք դուրս են գրվում նյութերի պահեստներից և սպասարկութեան են մի տարուց պակաս ժամկետում, բացի մասնագիտական ու արտադրական հազուադէպներից, վորոնք աշխատավարձի վերաբերող լրացուցիչ ծախսերի թվումն են,

11. Գույքի շիջեցում (ամփոփողացիա) և ապահովագրում

Արտադրական շէնքերի շարժիչ ուժերի, մեքենաների ու արտադրութեան այլ սարքավորման ամփոփ-

ողացիայի ու անդհովագրման ծախսերը, այլ արտադրութեան հաշիւահաշիւի ձեռնարկումների հետ կապված ծախսերը:

12. Արտադրութեան մեջ աշխատողների համար կուլտուր-կրթական ձեռնարկումների հետ կապված ծախսեր.

13. Արտադրութեան համար ստացվող վարկերի ծախսեր.

14. Հարկեր և տուրքեր:

Հողի կապալաւարձ, դնհատման տուրք, անձնական արհեստագործական հարկ, տեղական տուրքեր,

15. Այլ արտադրական ծախսեր

Արտադրութեան համար լաբորատորիաների, տեխնիկական բյուրոների փորձագետների որինականեր և մոդելների, նախագծերի պահպանման ծախսեր. արտադրական խորհրդակցութիւնների համար ծախսեր, հեռախոսներ, սիգնալիզացիա, յերաշխաւորյալ ապահովագրում, կատարելագործումների ու դյուտարարութեան համար կատարվող ծախսեր:

ՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ՄԱՆՔԵՐԻ ՆՈՄԵՆԿԼԱՏՈՒՐԱՅԻՆ

Յերը անհրաժեշտ և լուծել այն հարցը, թե ծախսերից վորը պետք և արտադրական ծախսեր համարվի, (ծախսեր վորոնք մտնում են ապրանքների արտադրական արժեքի կալկուլացիայի մեջ) և վորը պետք և համարվի ընդհանուր (ընդհանուր առեարական) ծախս, (վոր արտադրված ապրանքների ինքնարժեքի վրա կատարվող հաւելումների միջոցով պետք և ծածկվի

այդ ապրանքները վաճառելիս) — անհրաժեշտ է պարզել ծախքերի ընդլայն ու նպատակը:

Այս դեպքում այն ծախքերը, վորոնք կատարվել են արտադրական նպատակներով, պետք է արտադրական ծախքերի խմբի մեջ հաշվառվեն, իսկ այն ծախքերը, վորոնք կատարվել են արտադրված ապրանքների վաճառքի (ռեալիզացիայի) նպատակով, — առևտրական է վարչա-կառավարչական ծախքեր-պետք է հաշվառվեն ընդհանուր առևտրական ծախքերի խմբի մեջ:

Այսպիսով.

Վարչության, ընդհանուր հաշվապահության, ֆարտուղարության ծախքերն ընդհանուր առևտրական ծախքեր են: Սակայն յերբ Վարչության անդամն զբաղված է բացառապես կամ համարյա բացառապես արտադրության մեջ, նրա ոռճիկը պետք է հաշվառվի արտադրական ծախքերի մեջ: Նույն կերպ պետք է վարվել նաև այն դեպքերում յերբ հաշվապահը, զրառենյակային ծառայողը և այլն սղաասարկում են բացառապես կամ գլխավորապես արտադրությանը:

Արտադրության շենքը, շենքի պահպանման ծախքերը արտադրական ծախքեր են: Վարչության շենքը, նրա պահպանումը, ամորտիզացիան, աղահովադրումը — ընդհանուր առևտրական ծախքեր են, նույնպիսի ծախքեր են այն պահեստների ծախքերը, վորտեղ վաճառքի սղարատտի ապրանքներ են պահվում: Սակայն արտադրության նյութերի պահեստների պահպանման ամորտիզացիայի աղահովադրության և այլ ծախքեր արտադրական ծախքեր են: Յեթև վարչության շենքը միաժամանակ ապրանքների վաճառքի վայր է, Կոոպերատիվի զրառենյակն ու արհեստանոցը միևնույն տեղն

են գտնվում և նրանցից առաջինը բռնում է վորք տարածություն արհեստանոցի մեջ, տղա վարչության շենքի ծախքերը կարելի յե չջոկել արտադրական ծախքերից, այլ պետք է թողնել նրանց մեջ: Նույնը՝ այդ շենքի համար վճարվող հարկերի և տուրքերի համար:

Արտադրական նյութերի բնական պակասորդը համարվում է արտադրական ծախք. նույնպիսի պակասորդն այն ապրանքներից կամ նյութերից, վորոնք բաց են թողնվում անդամներին, այլ և վաճառքի պահեստների պակասորդը համարվում են ընդհանուր առևտրական ծախքեր:

Հարկերն ու տուրքերը կարող են ծախքերի յերեք խմբերին ել վերաբերել, նայած թե ի՛նչ գործարքների յեն նրանք վերաբերում: Շրջանառություններից առնվող հալասարեցուցիչ տուրքն առևտրական ընդհանուր ծախքերին է վերաբերում: Յեկամտային հարկը սովորաբար դուրս է գրվում ողուտների դումարից մինչև նրա բաշխումը և ծախքերի մեջ չի մտցվում:

Վառելիքի համար կատարվող ծախքերը, վորոնք արտադրության շենքերին են վերաբերում, արտադրական ծախքերի խմբին են պատկանում. նույնը՝ շարժիչների, ելեքտրական կայանների և այլ արտադրական նպատակներով գործադրվող վսուելիքի ծախքերը: Սակայն մի շարք արտադրությունների մեջ (որինակ՝ աղյուսի արտադրության մեջ կամ դարբնոցի արտադրական աշխատանքների մեջ) այդ ծախքերը, ինչպես վերեումն ել ենք ասել, ալելի ճիշտ կլինի հաշվել արտադրական ծախքերի խմբի մեջ ոժանդակ նյութերի հետ հալասար հիմունքներով: Վարչության շենքերի տաքացման համար գործադրվող վառելիքն ընդհանուր

առեալական ծախքերի խմբին և վերաբերում, բայց այն դեպքերից, յերբ վարչութեան շինքի ծախքերն արտադրութեան շինքերի ծախքերից չեն առանձնացվում (Տես վերը) :

2. Փոքր արտադրական արտեղներին մեջ արտադրական ծախքերը չեն բաժանվում ցեխային և ընդհանուր գործարանային ծախքերի : Այդպիսի բաժանումը հարմար և կատրել մեծ արտադրական ձեռնարկութեաններին մեջ, վորոնք գործարանի բնույթ ունեն և վորոնց աշխատանքը բաշխված և մի քանի շրջանների կամ ցեխերի վրա :

Ցեխային ծախքեր են կոչվում այն արտադրական ծախքերը, վորոնք վերաբերելով միայն տվյալ ցեխին՝ վերջինիս ուղղակի ծախքեր են հանդիսանում :

Ընդհանուր գործարանային արտադրական ծախքեր են կոչվում այն ծախքերը, վորոնք վերաբերում են ամբողջ արտադրական ձեռնարկութեանը և վորոնք կալկուլացիայի ժամանակ բաշխվում են այս կամ այն տոկոսի չափով :

Թե վերը բերված արտադրական ծախքերից վորոնք են ցեխային և վորոնք են ընդհանուր գործարանային ծախքեր—այս հարցը վճռվում և տարբեր կերպով տարբեր ձեռնարկներում և վերջիններիս տարբեր կազմակերպման պայմաններում :

Կան այնպիսի ծախքեր, վորոնք միշտ էլ ընդհանուր գործարանային բնույթ ունեն : Այդպես են՝ արտադրութեան ղեկավար վարչութեան անդամի ուժիկը, արտադրութեան հաշվապահի, գործարանին կից գրասենյակի ծախքերը, արտադրութեան կից պահեստի ծախքերը, հարկեր և տուրք և այլն :

Սակայն շատ ուրիշ ծախքեր մի ձեռնարկութեան մեջ հանդիսանում են ընդհանուր գործարանային ծախքեր, վորովհետև չեն կարող առանձին ցեխերի վրա բաշխվել կամ թե այս կամ այն տոկոսով դրվում են ցեխերի վրա կամ դրվում են վերջին ցեխի վրա՝ ապրանքի արտադրական արժեքի կալկուլացիայի ժամանակ :

Ցերեմոն էլ, նայած կոնկրետ դեպքին, միևնույն ծախքը կարող և համարվել կամ ցեխային ծախք կամ ընդհանուր գործարանային : Որինակ. ցեխի աշխատանքի դադարի (պրոստոյի) աշխատավարձը, յերբ դադարն առաջացել և տվյալ ցեխի մեքենայի կտրվելուց-ուղղակի ցեխային ծախք է. նույնպիսի դադարի հետ կապված ծախքը, յերբ դադարն առաջացել և ընդհանուր պայմաններից (որինակ՝ հում նյութերի պակասութեանից կամ արտադրական շինքի ընդհանուր նորոգման հետևանքով)—ընդհանուր գործարանային ծախք է :

3. Այս կամ այն արտադրանքի կալկուլացիայի ժամանակ պետք և առանձնացնել այն ծախքերը, վորոնք նշանակութեամբ ունին առանձին ապրանքների կամ նրանց առանձին խմբերի արժեքը վորոշելու համար : Վերևում բերված նոմենկլատուրայի ծախքերի խմբավորումը նման դեպքերում պետք և համապատասխան կերպով բաշխվի առանձին ծախքերը վորոշելու համար :

4. Հիմնական արտադրութեան առանձին մասերը կամ ամբողջ արտադրութեան սպասարկող ոժանդակ արտադրական ձեռնարկութեանները, որինակ՝ ելեքտրական կայան (վորը սղասարկում և գործարանը) կամ նորոգման արհեստանոցը, կալկուլացիայի յեն յեն-թարկում առանձին՝ նրանց կառարած աշխատանքի ար-

Ժեքը վորոշելու համար, ընդ վորում այդ արժեքը բաշխվում է արտադրության տարբեր ցեխերի կամ ձեռնարկության առանձին մասերի վրա և վերջիններին արտադրական ծախսերի մեջ է մտնում: Ուշանդակ ձեռնարկությունների կալիուլացիայի ժամանակ, յերբ վորովում և բաշխվում են առանձին ցեխերի ծախքերը, հաշվառվում են տվյալ ձեռնարկության բոլոր ծախքերը, վորոնց թվում նաև այդ ձեռնարկությունն սպասարկող ծառայողների պահպանման ծախքերը: Նույն հիմունքներով են բաշխվում նաև փոխադրական միջոցների (транспорт) ծախքերը, յեթե նրանց հաշվառումը տարվում է տնտեսավարական հիմունքներով և կալիուլացիայի յե լինթարկվում նրա ծառայությունների արժեքը:

5. Կալիուլացիայի յենթարկվող այս կամ այն խումբ ապրանքների արտադրական ծախքերը բաշխելիս՝ առանձին ցեխերի կամ առանձի խումբ ապրանքների մեջ պետք է ուշադրության առնել այն ժամանակը, վորին վերաբերող ապրանքների կալիուլացիան և կատարվում: Այդ անհրաժեշտ է վոր հաշվառվեն միայն այն ծախքերը, վորոնք այդ ժամանակի ընթացքում են կատարվել, որինակ՝ յերբ տվյալ ամսին ծախքեր են կատարված (ապահովագրական, կապալավարձ, արտադրական հադուստ, նորոգում և այլն) մի տարու համար, ապա արտադրական կալիուլացիայի ժամանակ պետք է հաշվի առնել յուրաքանչյուր ամիս այդ ծախքերի 1/12-րդ մասը: (կամ 1/6, 1/4 և 1/2-ը համապատասխան ժամանակաշրջաններին վերաբերող ծախքերի համար):

6. Յեթե նախահաշվով վորոշված վորեւե ծախք տարվա ընթացքում անհավասար կերպով է ծախսվելու (որինակ՝ ամառվա արձակուրդավորներին վճարումը) ապա տարվա սկզբին նախահաշվային այդ գումարը պետք ըեղերվների հաշվին գրել («Հետագա արտադրական ծախքերի»-դեբետին և «ըեղերվների»... կրեդիտին), ապա ամեն ամիս կատարվող ծախքերը պետք է դուրս գրվեն («Հետագա արտադրական ծախքերից» «արտադրությունը՝ կալիուլացիայի յենթարկելիս»-հաշվին) նախահաշվի գումարի 1/12-րդ մասով: Նման ծախքերի փաստական կատարումը ձեակերպվում է «ըեղերվների»-ի դեբետին, «գրամարկի» կրեդիտին գրանցելով վճարվող գումարները:

7. Գույքի ամորտիզացիայի ծախքերը կալիուլացիայի ժամանակ հաշվի յեն առնվում ամորտիզացիայի տարեկան գումարի համապատասխան մասով: Որինակ՝ արտադրության ամբողջ տարին գործելիս-ամորտիզացիան ամիս-ամիս հաշվվում է տարեկան գումարի 1/12-րդ մասով և այլն:

8. Արտադրության այն ծախքերը, վոր կատարվում են արտադրության դադարի ժամանակի համար (պրոստոյ) պետք է բաժանվեն այն ապրանքների վրա վորոնք արտադրվելու յեն տարվա մնացած ժամանակ:

Գ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՌԵՎՏՐԱԿԱՆ ԾԱԽՔԵՐ

Ընդհանուր առևտրական ծախքեր են կոչվում այն ծախքերը, վորոնք կատարվում են անդամների մատակարարման կամ ապրանքների ըեյակիզացիայի համար, այսինքն՝ միության կամ կոոպերատիվի առևտրական ծախքերը, նրանց կառավարչական ընդհանուր ծախս-

բերը, գուրս յեկած հատկապես արտադրութեան վերաբերող ծախքերը:

Համաձայն 1928 թվի սեպտեմբերի 25-ին Առևտրի Ժողովմատի հաստատած նոմենկլատուրայի, ընդհանուր առևտրական ծախքերի մեջ մտնում են հետևյալ հոդվածները:

1. Աշխատավարձ ա) վարչութեան, վերստուգիչ հանձնաժողովի և խորհրդի. բ) վարձու բանվորների ու ծառայողների.

Հիմնական աշխատավարձ, արտաժամյա, գործարքային, պրեմիալ վարձատրություն և այլն.

2. Աշխատավարձին վերաբերող լրացուցիչ ծախքեր. ա) վարչութեան, վերստուգիչ հանձնաժողովի և խորհրդի. բ) վարձու բանվորների ու ծառայողների.

Չողտադրված արձակուրդի փոխհատուցում, հեռացման ժամանակ տրվող լուծարքային ծառայութեան հրավիրելու և փոխադրական ծախքեր (տեղափոխութեան ծախքեր, որապահիկ ճանապարհածախք), ճանապարհածախք ծառայութեան գնալ գալու համար (տրամվայի տոմս, մերձքաղաքային հաղորդակցութեան հետ կապված ծախքեր), մասնադիտական և արտադրական հագուստեղեն, բնակարան և նմանորինակ վոչ դրամական ծախքեր: (на утрощи).

3. Աշխատավարձի վրա հաշվված ծախքեր.

ա) վարչութեան, վերստուգիչ հանձնաժողովի և խորհրդի.

բ) վարձու բանվորների ու ծառայողների.

Ողջիայական ապահովագրում, մուծումներ փոխադարձ ողնութեան դրամարկը, կոլեկտիվ պայմանագրի հիման վրա պահվող տեղկոմի կամ այլ հիմնար-

կությունների պահպանման ծախքեր, հատկացումներ բնակարանային շինարարութեան համար և այլն.

4. Գործուղում և ֆանապարհամալսւք

Գործուղման ծախքեր՝ որոպահիկ, բնակարան, ճանապարհածախք, փոխադրական ծախքեր պաշտոնական գործերով-(տեղում կատարվող) թեթև տրանսպորտի պահպանում: Յեթև տրանսպորտն աշխատում է տնտեսավարական հիմունքներով, ապա նրա ծառայողների աշխատավարձը հաշվառվում է թեթև տրանսպորտի հատուկ հաշվովը, իսկ նոմենկլատուրայի 4-րդ հոդվածին են վերաբերում տրանսպորտի առանձին ծառայությունների վճարը:

5. Ծեփերի պահպանումն ու տնտեսական ծախքեր

Կադարավարձ, վառելիք, լուսավորութեան ծախքեր, մաքրութեան պահպանման ծախքեր, ջուր կոյուղի, գույքի ու տնտեսական նյութերի ծախքեր, ուրիշի ապարատով շենքերի պահպանման ծախքեր, շենքերի ու տնտեսութեան մեջ գործադրվող գույքի ընթացիկ նորոգում, նրանց պահպանագրումը շենքերի համար, առնվող հարկեր, այլ և բենտային տուրք: (հողամասերի).

6. Ամպրտիզացիա ա) շենքի ու մեքենայական մասի, բ) տնտեսական գույքի ու սարքավորման.

7. Գրասենյակային ու փոստ-հեռագրական ծախքեր.

Գրենական ու հաշվային պիտույքներ, լրագրեր, ամսաթերթեր. տեղեկանքներ. փոստ-հեռագրական ծախքեր, հեռախոսներ. դրամական փոխադրումների համար կատարվող ծախքեր, հրահանգների շրջաբերա-

կանները և հայտարարութիւնները (վոչ բեկլումային) տպագրական ծախքեր:

8. Ապրանքների պահպանման ու ներքին փոխադրւոյի ծախքեր.

Պահեստների ու խանութների ապրանքների ապահովագրում, ուրիշները պահեստներում ապրանքների պահպանման համար վճար, ապրանքների կշռումն ու վերափաթեցումը վաճառքի համար, մի շնորհից մյուսը կատարվող ներքին փոխադրութեան ծախքեր.

9. Տարայի ծախքեր

Տարայի փոխադրութեան, նորոգման, մաքրելու, ախտահանման ծախքեր՝ տարայի գնի իջեցում մշակածութեան հետևանքով.

10. Հարկեր և տուրքեր

Արհեստագործական հարկ, գրոյմատուրք, մուր հալային, նոտարային, բորսային և գրանցման տուրքեր, այլ տուրքեր:

11. Վնարված հանձնարարողչեք. (կոմիսիա)

Կոմիտիոներներին վարձատրութիւն՝ ապրանքների վաճառքի, ինկասսոյի փոխադրութեան ու բարձման աշխատանքների համար:

12. Կուլտուր-կրթական ծախքեր

Զանազան կուլտուր-լուսավորական ծախքեր. ուսումնական հիմնարկներում թողնակառուներին արվող գումարներ, վորոնք ծախսվում են ըստ նախահաշիւի (վոչ ի հաշիւ կուլտ-ֆոնդի). ձեռնարկութեան բանավորների և ծառայողների մեջ տարվող կուլտ-լուսավորական ծախքերը, վոր կատարվում են համաձայն կուլթեկաիւ պայմանագրի, վերաբերում են աշխատավարձի վրա հաշվող ծախքերի խմբին,

13. Այլ ծախքեր.

Ռեկլամ, տնտեսական հետազոտումներ, ցուցահանդեսներ, համադումարներ և խորհրդակցութիւններ, ապրանքների նմուշներ և Լքսպերտիզա, ծառայողներ յեր յերաշխաւորյալ ապահովագրում, այլ ծախքեր.

Առետրի Ժողկոմատի նոմենկլատուրայի 1928 թվի հրատարակութեան մեջ ընդհանուր առետրական ծախքերից առանձնացված են հետևյալ ծախքերը, վորոնք նույնպէս ծածկվում են ապրանքների վրա կատարվող հաւելումով, սակայն վորոնք պետք է հաշվառվեն առանձին:

Դ. ՊԱԿԱՍՈՐԴՆԵՐ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ՈՒ ՎԱՃԱՌՔԻ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ*)

Այս հաշիւն են վերաբերում այն պակասորդները, վորոնք հայտարարվում են պահեստների ու խանութների մնացորդների ցուցակագրման Ժամանակ և վորոնք բացառվում են բնական պատճառներով և վոչ թե այս կամ այն անձնավորութեան հանցագործութեամբ: Յեթե ապրանքների մի տեսակից մյուսին անցնելիս մի տեսակի մեջ հայտարարվում է պակասորդ, մյուսի մեջ՝ ավելցուկ, ապա պակասորդի գումարից դուրս պիտի գալ ավելցուկի գումարը:

*) 1927-28 թ. համար հրատարակած՝ Առետրի Ժողկոմատի նոմենկլատուրայի համաձայն, այս պակասորդները, ինչպէս և վարկային ծախքերը մտնում են ընդհանուր (ընդհանուր առետրական) ծախքերի մեջ:

Ե. ՎԱՐԿԱՅԻՆ ԾԱԽՔԵՐ

Այս հոդվածի մեջ հաշվառվում են փոխառությունների, պարտքերի ու հատուկ վարկերի համար տրվող տոկոսներն ու կոմիսիան (բացի արտադրական փոխառություններից ու վարկերից), այլ և մուրհակների ղեղձման համար և հաշվարկումների հաշիվներով վճարվող տոկոսները: Այս ծախքի չափը չըջանառության փերաբեթամբ, այլ և ապրանքային վարկի համար վճարվող տոկոսների գումարը վորոչելիս, հանվում և ապրանքային վարկի հաշիվին ստացվող տոկոսների գումարը:

Ծանոթություն ընդհանուր առևտրական ծախքերի համեմակաառարայի

1. Ընդհանուր (ընդհանուր առևտրական) ծախքերի վերը բերված նոմենկլատուրան ԽՍՀՄ. Առևտրի Ժողկոմատը հրատարակել և միեերող ու առևտրական կազմակերպությունների համար. վերջիններիս թվին են պատկանում բոլոր արհեստագործական միությունները և արհեստագործական կոոպերատիվների զգալի մասը: Այն արհեստագործական միություններում և կոոպերատիվներում, վորոնք ունեն արտադրական ձեռնարկություններ, առևտրական ծախքերի նոմենկլատուրայի մեջ հիշված ծախքերից չաաերը, ինչպես փերեսում ցույց ենք տվել, մանում են արտադրական ծախքերի խմբի մեջ: Իսկ այն բոլոր ծախքերը, վորոնք արտադրության հետ կապ չունեն, պետք և հաշվառվեն վերը բերված ընդհանուր (ընդհանուր առևտրական) ծախքերի նոմենկլատուրայի համաձայն՝ այդ ծախքերի թրվում հաշվելով նաև. 1) տվյալ կազմակերպության

կազմից վաճառվող ապրանքները պահպանման ու վաճառքի հետևանքով առաջացող պակասորդները և 2) առևտրական վարկի ծախքերը:

2. Վերոհիշյալ, ծախքերը, վորոնք ծածկվում են հաշվելում, զրվում են վնասների հաշիվին:

Վարչա-կառավարական ընդհանուր առևտրական ծախքերի 20% -ային իջեցման որենքի հիման վրա (տես ԽՍՀՄ. Ժողկոմխորհի 1927 թվի 30—VIII վորոչումը), վերոհիշյալ ծախքերը բաշխվում են. ա) «անկախ» և բ) «կախյալ» ծախքեր: Համաձայն ԽՍՀՄ Բանդյուդտեսչության Ժողկոմատի չըջաբերականի, Առևտրի Ժողկոմատի նոմենկլատուրայի ծախքերից անկախ ծախքեր են համարվում. 1) հարկերն ու տուրքերը և 2) վարկային ծախքերը:

Կախյալ ծախքեր—բոլոր մնացած ծախքերը:

3. Ընդհանուր (ընդհանուր առևտրական) ծախքերի հաշիվին զրվում են ըստ նոմենկլատուրայի մեջ բերված հոդվածների. այդ ծախքերը պետք և նախատեսված լինեն ծախքերի նախահաշվով: Արհեստագործական միություններում և կոոպերատիվներում, բացի այդ, կարող են լինել այնպիսի ծախքեր, վորոնց համար կազմված և հատուկ ֆոնդ. այս դեպքում համապատասխան ֆոնդից կատարված ծախքերը գուրս են զրվում վոչ թե վնասների հաշիվին, այլ այդ ֆոնդի:

4. Յեթե վորեւ ոժանդակ ձեռնարկի (զբին. տրանսպորտի) հաշվառումն առանձնացվում և տնտեսական ձեռնարկի շահագործման հաշվով, նպատակ զրնելով վորոչել նրա շահախառությունը և նրա ծառայությունների կանոնավոր հաշվառումն ըստ առանձին բաժինների, ցեխերի և այլն—այդ ձեռնարկի բանվոր-

ների ու ծառայողների պահպանումը չի անցնում նախաձեռնության ծախսերի հոգսով, այլ հաշվառվում է շահագործման հատուկ հաշվում: Այդ հաշվից կապիտալիզմի կառավարման համարելիս դուրս է դրվում ծառայողներին արժեքը, վորպես համապատասխան ծախսեր (վերադիր արտադրական կամ ընդհանուր առևտրական):

5. Կադմակերպության ծախսերի մեջ չպետք է մտնեն աշխատի ծախսեր, վորոնք նրա նպատակների հետ անմիջականորեն կապ չունեն և չեն նախատեսված նրա կանոնադրությամբ, որինակ. աշխատի ծախսեր, վորպիսիք են այլ կադմակերպությունների տրվող նըպաստներն ու նվիրատվությունները, կարող են կատարվել միայն ստացված ոգուտների բաշխման կարգով:

6. Դրամագլուխներին ու ֆոնդերին հատկացումներ կատարելը կարող է տեղի ունենալ ոգուտների բաշխման կարգով. այդ կանոնից բացառություն կարող են համարվել ամորտիզացիան (արժեքի չիջեցման) ֆոնդին հատկացումներ կատարելը, վոր ընթացիկ ծախսերի հաշվով է անցնում, և սպասվող վնասների համար ընդերքների ֆոնդին հատկացումները, վոր կատարվում են տարեկան հաշիվների փակման ժամանակ և հաշվապահությամբ ձևակերպվում ոգուտներին ու վնասների հաշվի դեբետով: Մյուս բացառությունը կոնսոլիդացիոն կադմակերպության լիազորվածությունն է: Այս ֆոնդը կազմվում է, արհեստագործական կոոպերատիվի ֆինանսական խորհրդակցության վորոշման համաձայն (1929 թիվ նոյեմբերի 29-ի № 5-42 արձանագրություն), ծախսերի ընդհանուր նախահաշվով միջոցների հատկացումով:

IV. ԿԱԼԿՈՒԼԱՑԻԱՅԻ ՀԻՄՈՒՆԲՆԵՐԸ

Ա. ՄԹԵՐՈՒՄԱՅԻՆ ԿԱԼԿՈՒԼԱՑԻԱ

Գնված ապրանքների մթերման արժեքը վորոշվում է այդ ապրանքները տվյալ կադմակերպության պահեստում ստացվելուց հետո:

Վերադիր ծախսերի ընդհանուր գումարը ավելացվում է վաճառողի առևտրական հաշվի դումարին*)՝ այդ ապրանքի ինքնարժի վորոշման համար: Հաշվի մեջ դրված ապրանքի միավորի ինքնարժեքը (հատի, քաշի, միավորի կամ չափի միավորի) վորոշվում է հետևյալ յեղանակով:

ա) յեթե հաշվով ստացված ապրանքը միատեսակ է, ապա վերադիր ծախսերի ընդհանուր գումարը բաժանվում է ապրանքի միավորների քանակի վրա: (Կչոռվի ապրանքների միավորի ինքնարժեքը վորոշելիս, նախապես վորոշվում է ապրանքի գուտ քաշը (դուրս յեկած տարալի քաշը), յեթե, իհարկե, հաշվի

*) Հաշվի դումար պետք է ընդունել միայն նրա մեջ նշանակված ապրանքի արժեքը: Իսկ այն ծախսերը, վոր ապրանք վաճառողը հաշվին ավելացնում է (որինակ՝ փաթեթոցումը, փոխադրության ծախսեր, բեռնումը և այլն), պետք է վերադիր ծախսեր հաշվել, յեթե հաշվի մեջ մտնում են նաև վարկի տոկոսները, ապա այդ տոկոսները պետք է դուրս գալ վերադիր ծախսերից և ավելացնել ընդհանուր առևտրական ծախսերին:

մեջ ցույց է տրված ապրանքի քաշը տարալի հետ միասին:

բ) յեթե ընդունված է տարբեր անունների ու տեսակների ապրանքներ, ապա վերադիր ծախքերը պետք է բաշխել այդ տարբեր անունների ու տեսակների ապրանքների յուրաքանչյուրի վրա, նայած թե նրանցից ամեն մեկը ինչ վերադիր ծախքեր են պատճառել: Ընդ վորում ուղղակի ծախքեր, այսինքն՝ այն ծախքերը, վորոնք միայն վորոշ անունի կամ տեսակի ապրանքի վրա յեն կատարվել (ինչպես, որինակ՝ վորոշ ապրանքի փաթեթացումը, բնական կորուստները ճանապարհին ետյն) պետք է ավելացնել նույն այդ ապրանքների արժեքի վրա: Ապրանքի քաշի հետ կապ ունեցող ծախքերը, որինակ, փոխադրավարձը, պետք է բաշխել ապրանքների մեջ նրանց քաշի համեմատ. այս դեպքում ել պետք նախորդ վորոշել կշռովի ու չափովի ապրանքների քաշը: Վերջապես, այն ծախքերը, վորոնք կատարվում են ապրանքների արժեքի համեմատական չափով, որինակ՝ ապահովագրման պրեմիա, բորսային ծախքեր և այլն, ապրանքների տարբեր անունների ու տեսակների վրա բաշխվում են նրանցից յուրաքանչյուրի արժեքի գումարի համեմատական չափով:

Մանրություն

1. Ճանապարհի խոշոր կորուստները, վորոնք իրենց չափով գերազանցում են բնական կորուստներին նորմաները (տես այս մասին Սովետի Ժողկոմատի վորոշումը*), չպետք է մտնեն ստացված ապրանքի

ինքնարժեքի մեջ: Յեթե այդ կորուստները չեն կարող զրվել այդ կորուստների մեջ մեղադրվող անձանց հաշվին, պետք է հաշվառվեն վորպես պատահական վնաս (ոգուստների ու վնասների հաշվովը): Կորուստների ամեն մի նման դեպք պետք է հաստատված լինի համապատասխան արձանագրությամբ:

2. Վերադիր ծախքերը միությունները ձեվակերպում են «վերադիր ծախքերի» հաշվի դերեռով: Սակայն կարող է պատահել, վոր վաճառվող ապրանքները շատ անուններ ունեն և յուրաքանչյուրին հասնող վերադիր ծախքերը չնչին գումարներ կազմեն, վորի հետեվանքով այդ բոլոր մանր գումարների դրանցումը հաշվառահաշիվյան համար ստեղծի իրեն չարդարացնող մեծ աշխատանք: Նման դեպքերում վերադիր ծախքերը թողնվում են վերադիր ծախքերի հաշվին և ապրանքների վաճառքից հետո անց են կացվում «վաճառքի» հաշվին դերեռի) այս կամ այն տոկոսի չափով՝ վաճառված ապրանքի արժեքից յեղնելով:

Բ. ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱԼԿՈՒԼԱՑԻԱ

Կալկուլացիայի դործի հիմնական պայմանն է հանդիսանում արտադրության բոլոր նյութերի մշակումների ու առանձին ծախքերի ամեմալմանքամասն հաշվառումը՝ արտադրության ու նրա առանձին մասերի հետ առնչության ունեցող բոլոր դործողու-

комторга от 13—XII—1924 г. и таблицы норм убыли изд. 9-ое Наркомторга, цена 18 коп. 2) Предельные нормы естественной убыли товаров в оптовой торговле.—Циркуляр Наркомторга от 28—X—1926 г., изд. 3-е, Наркомторга 1928 г., цена 15 коп.

*) Տես. 1) Нормы убыли грузов при складском хранении и гужевых перевозках. Постановление Нар-

թյունների համապատասխան փաստաթղթերով ձեռ-
դրիտ ձեակերպման պայմանով: Կալկուլացիայի
համար անհրաժեշտ տվյալները պետք է ստացվեն ար-
տադրության հիմնական ու ոժանդակ հաշվառման հա-
մապատասխան արտադրական հաշիվներէրէց: Բարդ
արտադրությունների մեջ հաշվառման դժուր մար-
տադրական պրոցեսը պետք է բաժանված լինի ցեխերի,
բաժինների, ոժանդակ ու կողմնակի արտադրական
մասերի մեջ՝ դրանցից ամեն մեկին բանալով ոժան-
դակ հաշվառման համար առանձին հաշիվ: Առանձին
ցեխերի, բաժինների ու արտադրական ոժանդակ ձեռ-
նարկությունների համար կատարվող ուղղակի մըս-
խումները պետք է համապատասխան հաշիվներով դը-
րանցվեն: Ամեն մի ձեռնարկություն պահանջում է այդ
արտադրական հաշիվների առանձին սխառեմ՝ իր տեխ-
նիկական ու կազմակերպչական առանձնահատկու-
թյուններին համապատասխան:

Հնարավորության սահմաններում առանձին ցե-
խերում ու արտադրության առանձին մասերում պետք
է առանձին պատվերների (կամ առանձին ապրանքա-
յին պարտիայի) վրա կատարվող ծախքերը հաշվառ-
վեն ջրկ-ջրկ:

Մի քանի արտադրությունների մեջ, վորտեղ ար-
տադրվող առանձին առարկաները մի ձեռքից մյուսն
են անցնում (հոսում են) կոնվեյերների յեղանակով՝
աշխատանքի առանձին մասերը հաշվառվում են ձեռ-
քից-ձեռք անցնելու պրոցեսի ընթացքում. այդ հաշ-
վառումը կատարվում է պատվերին կցված հատուկ
տալոններ կարելով, վորոնք ներկայացնում են բան-

վորական թերթիկների հետ՝ աշխատավարձի հաշ-
վառման համար:

Փաստաթղթերի կանոնավոր ձեւակերպումը և
հաշվառման հեշտ դրվածքն անհրաժեշտ են մանրա-
մասն կալկուլացիայի անհրաժեշտ նյութ ստանալու
համար:

Արտադրության մեջ կալկուլացիան լինում է. 1.
Նախահաշվային կամ նախնական և 2. կատարողական
կամ վերջնական (հաշվետվական):

Նախահաշվային կալկուլացիան պետք է կատարվի
արտադրության սկսելուց առաջ: Այդ կալկուլացիան
այն է, վոր արտադրական ձեռնարկը, ունեցած տվյալ-
ների ու նախկին կատարողական կալկուլացիաների հի-
ման վրա, յենթադրաբար վորոշում է արտադրելիք
ապրանքների արտադրական արժեքը, այլ և այն հավե-
րումը, վոր անհրաժեշտ է նույն այդ ապրանքների ղեա-
լկացիայի հետ կապված ծախքերը ծածկելու համար:
Արտադրական արժեքը վորոշվում է տվյալ ապրանք-
ներին և վերջիններին մի միավորին անհրաժեշտ առան-
ձին մսխումների հաշվառման հիման վրա, վորից և
յենթադրաբար վորոշվում է արտադրելիք ապրանքի
միավորի ինքնարժեքը: Նախահաշվային կալկուլացիա-
յի նպատակն է պարզել, թե շուկայում դոյություն
ունեցող գինը վորքան է համապատասխանում նույն
այդ ապրանքի արտադրական ինքնարժեքին, իհարկէ,
վերջինիս ավելացնելով քնդհանուր առեարական ծախ-
քերի ու դրամագլխի կուտակման անհրաժեշտ հավե-
րումը:

Կատարողական կալկուլացիան կատարվում է ապ-
րանքների արտադրությունից դուրս դալուց հետո:

կալկուլացիայի յեղանակները տարբեր են, տարբեր արտադրությունների վերաբերմամբ: Ընդհանուր առմամբ այդ տարբեր յեղանակները հետևյալներն են.

1. Պարզ արտադրություն՝ ամբողջ արտադրական պրոցեսի միասնական հաշվառմամբ և

Բարդ արտադրություն, վոր բաշխվում է մի շարժառանձին արտադրական սկզբունքների, վորոնք հաշվառվում են առանձին-առանձին:

2. Առանձին առարկաների արտադրությունը գործարանային առանձին «պատվերի» համաձայն՝ այն ապրանքների առանձին ստացվող պարտիաների առանձին կալկուլացիայով և

արտադրություն, վոր տեղական բնույթ ունի մասսայական վորեւ ապրանքի արտադրությամբ, վոր պիտի կալկուլացիայի յե յենթաբաժնիում պարբերաբար (ամեն ամիս):

3. Արտադրություն՝ վորոչ տեխնիկական առանձին հատկություններով, վորոնցով և պայմանավորվում են այդ արտադրությունների հաշվառման համապատասխան կազմակերպումը ու յեղանակը և

արտադրություն՝ այլ տեխնիկական առանձին հատկություններով (առաջնից տարբեր), վորոնք պայմանավորվում են հաշվառման համապատասխան կազմակերպում և յեղանակ, արտադրության մեջ վերաձևակված հումքի ու նյութերի արժեքը՝ առանձին արտադրությունից ստացվող արժեք ունեցող միացորդների ու ավելցուկների արժեքի, ավելացրած աշխատավարձն ու արտադրական ծախքերի՝ դրամարկ կազմում և ավյալ ապրանքների կամ կիսաֆաբրիկատ արտադրական ինքնարժեքը: Մի քանի արտադրու-

թյունների մեջ հիմնական նյութի հատերի քանակը կարող է համապատասխանել արտադրված ապրանքի հատերի քանակին (որինակ՝ կոշիկների արտադրության մեջ). այս դեպքում ապրանքի միավորին անհրաժեշտ նյութի հաշվելը դժվարությունների հետ չի կապված: Մի քանի այլ դեպքերում վերաձևակված նյութերի և հումքերի ընդհանուր արժեքը արտադրված ապրանքի կամ կիսաֆաբրիկատի արտադրական արժեքը վորոշելիս, պետք է բաշխվի՝

ա) միևնույն անվան ապրանքներ կամ կիսաֆաբրիկատներ միատեղ արտադրելու դեպքում՝ ավյալ ապրանքների կամ կիսաֆաբրիկատների համար գործադրված նյութերի և հումքերի արժեքի դրամարկ բաժանելով արտադրված միավորների թվի վրա:

բ) տարբեր անունների և տեսակների ապրանքների կամ կիսաֆաբրիկատների միատեղ արտադրելու դեպքում, յերբ առանձին-առանձին հնարավոր չի հաշվառել մտնված հումքերի կամ նյութերի արժեքը, բաշխումը կատարվում է վորձերի հիման վրա դրություն ունեցող նորմաներով: Յեւ յեթե այս դեպքում պարզվի, վոր ավյալ խումբ ապրանքների վրա փաստորեն մտնված հումքերի ընդհանուր քանակը ավելի շատ, կամ քիչ է, քան նորմաներով նախատեսված է, ապա ավելցուկի կամ պակասորդի արժեքը բաշխվում է (ավելացվում կամ հանվում է) առանձին առարկաների մեջ համեմատական չափով, նրանց վրա մտնված հումքերի արժեքին՝ նորմաներով հաշվված:

Մտնված հումքերի ու նյութերի ընդհանուր դրամարկ պետք է հաշվել առանձին ցեխերով կամ արտադրության առանձին մասերով, ընդ վորում արտադր-

րանքի կալիուլացիան վորոչ զեպքերում կատարվում է ըստ ցեխերի, այլ զեպքերում՝ արտադրության վերաբերմամբ՝ ամբողջությամբ:

Տվյալ խումբ ապրանքների կամ կիսաֆաբրիկատների պատրաստման համար վճարված կամ վճարելի աշխատավարձի գումարը նրանց արտադրական արժեքը վորոշելու համար՝ առանձին առարկաների մեկ լաշխվում է հետևյալ յեղանակով.

ա) զործարքային վճարի զեպքերում՝ աշխատավարձի գումարը միացվում է ապրանքի արտադրական միավորի վրա ընկնող այլ ծախքերին (արտադրական միավորներ են համարվում՝ հատը, զույգը, տասնյակը, դյուժինը կամ քաշի, չափի միավորը՝ նայած ապրանքներին):

բ) վորոչ ժամանակի համար (որական, ամսական և այլն) վճարվող աշխատավարձի և միևնույն անվան ու տեսակի ապրանքների կամ կիսաֆաբրիկատների արտադրության պայմաններում՝ աշխատավարձի ընդհանուր գումարը բաշխվում է տվյալ ժամանակում արտադրվող ապրանքների միավորների թվի վրա:

գ) վորոչ ժամանակի համար (որական, ամսական և այլն) վճարվող աշխատավարձի և տարբեր անվան ու տեսակի ապրանքների կամ կիսաֆաբրիկատների արտադրության պայմաններում, յեթե աշխատավարձն անհնարին է առանձին ապրանքների (կիսաֆաբրիկատների) վերաբերմամբ վորոշել՝ աշխատավարձը բաշխվում է զոյուլթյուն ունեցող հատուկ նորմաներով: Այս զեպքում, յեթե հայտարարվի, վոր իրականում վճարված կամ վճարելիք աշխատավարձի գումարն ավելի յե կամ պակաս է նորմայով հաշվված, ապա սովիցուկ

կամ պակասորդ գումարը բաշխվում է (ավելացվում կամ հանվում է) նորմաներով հաշվված գումարների մեջ համեմատական չափով:

Արտադրական ծախքերը պետք է ժամանակին հաշվառվեն և վոչ միայն վճարված ծախքերը, այլև այն ծախքերը, վորոնք պիտի վճարվեն. վերջիններս առանձնացվում են: Այս կերպ հաշվառված բոլոր ծախքերը մտնում են այս կամ այն ժամանակաշրջանում արտադրված ապրանքների արտադրական արժեքի մեջ: Այն զեպքերում, յերբ ծախքերի վորոչ խումբ կատարվում է տարեկան մի անգամ կամ ամսական, կամ այլ ժամկետներով պարբերաբար, կալիուլացիայի ժամանակ հաշվի յե առնվում միայն կատարված ծախքերի այն մասը, վոր ընկնում է արտադրված ապրանքի համապատասխան ժամանակաշրջանի վրա:

Այսպիսով՝ նախքան արտադրության առանձին առարկաների արժեքի կալիուլացիան, վորոշվում է այն կատարված ծախքերի գումարը, վորոնք պետք է արտադրված ապրանքների տվյալ պարտիայի արժեքի մեջ մտնեն:

Յեթե արտադրությունը բաշխվում է մի քանի ցեխերի, ապա առանձին հաշվառում են. 1) արտադրվող ապրանքների կամ նրանց առանձին մասերի ցեխային արժեքը, վորի մեջ մտնում են ցեխի մեջ կատարված բոլոր արտադրական հիմնական մեխանիզմները և բոլոր ցեխերի ցեխային բոլոր արտադրական ծախքերը (առվյալ ապրանքի անցած ցեխերի. 2) արտադրվող ապրանքների ընդհանուր գործարանային արժեքը. վերջինիս մեջ են մտնում պատրաստվող ապրանքների ցեխային արժեքից և ընդհանուր գործարանային այն

ծախքերը, վերոնք այս կամ այն հիմունքներով միացվում են ապրանքների ցեխային արժեքին: 3) արտադրութան լրիվ արժեքը. վերջինիս հաշվելու համար ապրանքի ընդհանուր գործարանային արժեքին ավելացվում են ընդհանուր առելաբերական ծախքերը՝ նախորդ վորոշված տոկոսի հավելումի ձևով: Ուղղակի (ցեխային) ծախքերն ըստ առանձին ցեխերի հաշվելիս, ընդհանուր գործարանային ծախքերը բաշխվում են հետևյալ հիմունքներով.

ա) յեթե ցեխերը կազմում են արտադրութան առանձին մասը, յերբ մի ցեխի աշխատանքը չարունակում է մյուս ցեխը, չարունակելով վերամշակման յենթարկել կիսաֆարրիկառը, վերի արժեքն աստիճանաբար աճում է, ապա այս դեպքում հաշվառվում է միայն կիսաֆարրիկառի ցեխային արժեքը՝ առանց ընդհանուր գործարանային ծախքերի հավելման. այս վրջին ծախքերը ավելացվում են ցեխային ծախքերին միայն արտադրութան վերջին շրջանում:

բ) յեթե ցեխերը չենում են միևնույն ապրանքի (արտադրանքի) մասերը, հաշվվում է բոլոր մասերի ցեխային արժեքը և ապա, արտադրական արժեքը վորոշելու համար, այդ ընդհանուր ցեխային արժեքին ավելացվում են արտադրական պրոցեսի ժամանակաշրջանի (ամսական) ծախքերը. ընդ վորում յերբ միամասնակ արտադրվում են մի քանի կամ բազմաթիվ տեսակի ապրանքներ, ապա ընդհանուր գործարանային արժեքը հաշվվում է յուրաքանչյուր տեսակի ապրանքի ամբողջ քանակի համար՝ նրանց ցեխային արժեքի համեմատական չափով: Որինակ. յեթե մի ամսվա ընթացքում պատրաստված է 4000 միավոր ապրանք, վորի

ցեխային արժեքը 1200 ո. յե, 1000 միավոր մի այլ ապրանք՝ 600 ո. ցեխային արժեքով և 500 միավոր յերրորդ ապրանք՝ 2200 ո. ցեխային արժեքով— ապա մի ամսում կատարված 1000 ո. ընդհանուր գործարանային ծախքերը պետք է միացվեն մի ամսում արտադրված ապրանքների ցեխային արժեքին՝ յուրաքանչյուր տեսակի ապրանքների արժեքի համեմատական չափով:

$$1) \frac{1000 \times 1200}{4000} \quad 2) \frac{1000 \times 600}{4000} \quad \text{և} \quad 3) \frac{1000 \times 2200}{4000}$$

կամ գումարներով

$$1) 300 \text{ ո.} \quad 2) 150 \text{ ո.} \quad \text{և} \quad 3) 550 \text{ ո.}$$

դ) ոժանդակ բաժինների կամ արտադրությունների ծառայությունների արժեքը կալիուլացիայի յենթարկելիս, հիմնական մեխումներին, վոր հաշվվում են այդ բաժիններում և արտադրություններում, միացվում են միայն ցեխային ուղղակի ծախքերը, իսկ ընդհանուր գործարանային ծախքերը չեն ավելացվում:

դ) կողմնակի մեքերներ արտադրող հատուկ ձեռնարկությունների հաշվառման ժամանակ (կողմնակի արտադրություն) վորոշվում է նրանց արտադրանքի գործարանային լրիվ արժեքը, այսինքն՝ հաշվառվում են թե ցեխային թե ընդհանուր գործարանային ծախքերը:

ե) արտադրական մի քանի ընդհանուր ծախքեր, ավելի ճշգրիտ կալիուլացիայի նպատակով, կարելի յե բաշխել ցեխերի և առանձին ոժանդակ ձեռնարկների վրա հատուկ հիմունքներով: Որինակ. չեքի համար կատարվող ծախքերը՝ ավյալ ցեխի կամ արտադրության զրադեցրած տարածության, մասնիկի ծախքերը՝

վառարանների թվի կամ առանձին ցեխերի և արտադրությունների շենքերի խորանարդ մեծության, ելեքտրական լուսավորության ծախքերը՝ համապատասխան ելեքտրական հաշվիչների ցուցմունքների կամ վառվող ճրագների թվին՝ և ամորտիզացիան՝ տվյալ ցեխի կամ արտադրության դույզի արժեքից յեղնելով:

դ) յեթե միևնույն շարժիչ մեքենան սպասարկում է յերկու կամ ավելի առանձին արտադրություններ կամ ցեխեր, անհրաժեշտ է հաշվի առնել թե նրանցից յուրաքանչյուրի համար շարժիչ մեքենան ինչքան ժամանակ է աշխատում վորից հետո նրա ծախքերը համեմատական հափով պետք է բաշխել այդ ցեխերի կամ արտադրությունների մեջ: Իսկ յեթե միևնույն շարժիչ մեքենան սպասարկում է միաժամանակ յերկու կամ ավելի արտադրություն, ապա նրա պահպանման ծախքերի դումարը պետք է բաժանել արտադրությունների մեջ՝ յեղնելով առանձին արտադրություններին անհրաժեշտ սեփ քանակից: Յեթե միևնույն շարժիչ մեքենան սպասարկում է յերկու կամ ավելի արտադրություններ կամ ցեխեր հաշվառվող ժամանակի միայն մի մասի ընթացքում, ապա ընդհանուր ծախքերն արտադրությունների (ցեխերի) մեջ բաշխելիս պետք է համապատասխան ուղղում մտցնել:

է) նույն կերպ պետք է բաշխվեն նաև այն ծախքերը, վորոնք կատարվում են այն ոժանդակ արտադրությունների մեջ, վորոնք սպարանք չեն արտադրում, այլ շարժիչ մեքենայի նման միայն արտադրություն են սպասարկում (օրինակ՝ նորոգման արհեստանոց և այլն): Յեւ յեթե այս դեպքում ոժանդակ այդ ձեռնարկությունը վոր միայն սպասարկում է

տվյալ արտադրությունը, այլև նրա ծառայությունները վաճառվում են կողմնակի անձանց կամ հիմնարկների, ապա վերջիններից ստացված յեկամտի ընդհանուր դումարը պետք է հանել այն ծախքերից, վոր բաշխվելու յեն արտադրության ցեխերի մեջ:

բ) Ի նկատի առնելով, վոր կիսաֆարրիկատների ցեխային արժեքը վորոշելու մոմենտին ոժանդակ բաժնի կամ արտադրության լրիվ արժեքը հայտնի չե լինում, ապա ծախքերն ըստ ցեխերի բաշխելու համար վերցնում են նախորդ ժամանակաշրջանի տվյալները՝ ալլ ոժանդակ բաժնի կամ արտադրության ծառայությունների արժեքի վերաբերմամբ:

Առանձին արտադրական միավորների (սպարանքներ կամ կիսաֆարրիկատներ) արժեքի կալկուլացիան կատարվում է հետևյալ յեղանակով:

ա) սպարդ արտադրության դեպքերում և միևնույն տեսակի ու անվան սպարանքի անընդհատ ամբողջ տարվա ընթացքում արտադրվելու դրամաներում արտադրական ծախքերի այն դումարը, վոր կատարվել է տվյալ ժամանակաշրջանի արտադրած սպարանքների վրա, բաժանվում է վերջինիս թվի վրա:

բ) այն դեպքում, յերբ արտադրությունը սեզոնային կամ ընդհատվող բնույթ ունի, արտադրության ժամանակ սպարանքների վրա ընկնող արտադրական ծախքերի դումարին պետք է ավելացնել արտադրական ծախքերի նախորդ վորոշված սոկոսով մի դումար, վոր ընկնում է արտադրության կանդ առնելու կամ կրճատվելու ժամանակը վրա:

դ) միաժամանակ տարբեր անուններով ու տարբեր տեսակների սպարանքների արտադրության սպայ-

մաններում ցեխային արտադրական ծախքերի այն գումարը, վոր վերաբերում է այդ ապրանքների արտադրության ժամանակաշրջանին, առանձին ապրանքների ցեխային արտադրական արժեքի վորոշման համար բաժանվում է համեմատական չափով կամ 1) նրանց արտադրելու համար մսխված աշխատանքի արժեքի գումարի վրա (աշխատավարձի՝ առանց լրացուցիչ հավելումների), կամ 2) նրանց համար դործադրված նյութերի արժեքի գումարի վրա, կամ 3) այդ յերկու գումարների ընդհանուր գումարի վրա:

Թե այդ յերեք յեղանակներից վորը պիտի կիրառել, կախված է արտադրության բնույթից: Յեթե արտադրված ապրանքների արժեքի մեջ նշանավոր տեղ է բռնում նյութերի արժեքը և շատ չնչին արժեք ունի այդ ապրանքի վրա դործադրված աշխատանքի արժեքը, ապա արտադրական ծախքերը պիտի բաշխել նյութերի արժեքի համեմատական չափով:

Յեթե այդ յերեք յեղանակներից և վոր մեկը չեն տալիս ծախքերի բաշխումին լրիվ բաշխման պատկեր (որինակ՝ աշխատավարձի շատ բարձր ծախքեր անելու դեպքում, յերբ վորեւ տեսակի ապրանքն արտադրելը պահանջում է շատ բարձր վորակի բանվորական ուժի կիրառում), ապա կարելի յե ծախքերը բաժանել դործադրված աշխատանքի ժամերի համեմատական չափով: Ամենից հաճախ կիրառվող յեղանակն է ծախքերի գումարը բաշխել աշխատավարձի գումարի համեմատ:

դ) տարրեր տեսակի ապրանքների արտադրության դեպքում, յերբ ծախքերից վորեւ մեկը կատարված է վոր թե վորջ աբտադրված ապրանքների համար, այլ

միայն ապրանքների մի տեսակի կամ մի խմբի համար, ապա այդ հատուկ ծախքերը պիտի է առանձնացնել ծախքերի ընդհանուր գումարից և բաշխել միայն այն ապրանքների վրա, վորոնց վրա տվյալ ծախքերը կատարված են:

ե) յեթե վորեւ արտադրության մեջ միեւնոյն հումույթից միեւնոյն բանվորական ուժն արտադրում է յերկու տեսակի (կամ յերկու անուն) ապրանք, (որինակ՝ յուղի դործարանում՝ յուղ և քուտը), ապա հումույթի, բանվորական ուժի և արտադրական ծախքերը բաժանվում են այդ յերկու ապրանքների համար գոյություն ունեցող շուկայի գների համեմատ, ի հարկէ, ի նկատի առնելով արտադրված ապրանքներից մեկի և մյուսի քանակը: Իսկ յեթե քուտպի արժեքն արդեն նախորդ վորոշված է և կարիք չկա այն նորից գնահատելու, ապա նրա արժեքի գումարը պիտի է հանել արտադրության հիմնական ապրանքի արժեքի գումարից, վորպէս արտադրության արժեք ունեցող ավելցուկ կամ մնացորդ:

Գ. ՎԱՃԱՌՔԻ ԳՆԻ ՎՈՐՈՇՈՒՄԸ

Ընդհանուր առեւտրական ծախքերը ծածկելու և դրամադրելու կուտակելու համար գնվող ապրանքների կամ արտադրվող ապրանքների ինքնարժեքին ավելւրացվող տոկոսային հավելումը վորոշվում է նախահաշվով նախատեսվող ծախքերից յեղնելով: Սակայն նախահաշվի ծախքերը սովորաբար նախատեսում են ծախքերի ընդհանուր գումարները՝ առանց այն բաշխելու կամ դործաբաժանելու միության կամ կոոպերատիվի դործի առանձին ճյուղերի մեջ: Հենց այդ

սլատճառով՝ առանձին գործարքների վերաբերմամբ ծախքերի անհրաժեշտ չափը ճիշտ վորոշելու համար, պետք է նախահաշիվ կազմել և հաշվառել ծախքերը գործի առանձին ճյուղերի վերաբերմամբ՝ նախորդելով տարրեր չրջանառություններին՝ ընկնող ծախքերի տոկոսի չափը: Ծախքերի ճիշտ բաշխումն անհրաժեշտ է փորձի կուտակման և համապատասխան հավելում կատարելու համար:

Այսին միությունները մեջ ծախքերի հաշվառման բաշխումը պետք է կատարվի առանձին գյուղատնտեսական գործարքների ու արհեստագործական գործարքների վերաբերմամբ՝ տարբեր ֆունկցիաներ ունեցող կազմակերպութայունների մեջ՝ այդ ֆունկցիաներից ամեն մեկի վերաբերմամբ (վարկային ու առևտրական), տարբեր արհեստներ սպասարկող միություններում՝ այդ արհեստներից յուրաքանչյուրի վերաբերմամբ առանձին, գործի առանձին ճյուղերի համար՝ ծախքերի հաշվառման ժամանակ պետք է բաց անել հատուկ հաշիվ վորին պետք է գրանցել այն բոլոր ծախքերը, վորոնք ուղղակի տվյալ ճյուղին են վերաբերում: Հետագայում, տարվա վերջում այդ նույն հաշիվին այս կամ այն համեմատական չափից յեղնելով՝ պետք է ավերացնել նաև այն ծախքերը, վորոնք տարվա ընթացքում անհնարին են յեղել բաշխել և վորոնք հաշվառվել են հատուկ բաշխման յենթակա ծախքերի հաշիվներում: Այս վերջին ծախքերի համեմատական բաշխման ժամանակ ի նկատի յեն առնվում նախ՝ գործի բարդութայունը, (քանի վոր գործի բարդութայունից առաջ են գալիս հարաբերական չափով մեծ ծախքեր): յերկրորդ՝ չրջանառութայունների չափն ու արա-

դութայունը և յերրորդ՝ գործի տվյալ ճյուղի առանձնահատուկ պայմանները:

Առանձին ապրանքների վերաբերմամբ հավելումի չափը վորոշելիս, հավելման տոկոսը պետք է հաշվել՝ յեղնելով տվյալ ապրանքի չրջանառութայան արագութայունից, սկզբունք ընդունելով, վոր մթերվող կամ արտադրվող ապրանքի միավորի վրա ապրանքի դանդաղ չրջանառութայան դեպքում ավելի բարձր հավելման տոկոս պետք է դալ, և ընդհակառակը՝ վորքան ապրանքի չրջանառութայունն ավելի արագ է կատարվում, հավելման տոկոսն այնքան ավելի ցածր պետք է յին:

Սեփական արտադրութայան ապրանքների հավելումները վորոշելիս պետք է ուշադրութայան առնել նույնպես տվյալ ապրանքի արտադրութայան համար անհրաժեշտ յամանակը:

Ապրանքների տարբեր տեսակների հավելումների չափը հաշվելիս, անհրաժեշտ է ուշադրութայան առնել նաև նրանց աչն առանձին հատկութայունները, վորոնք այլ ապրանքների համեմատութայամբ ավելի կամ պակաս ծախքեր են առաջացնում: Այսպես, որինակ՝ ծախվով մեծ ապրանքները պահանջում են պահպանման, յենքի ավելի մեծ ծախքեր, քան փոքր ծախվալ ունեցող ապրանքները, կան ապրանքներ, վորոնք պահանջում են պահպանման հատուկ պայմաններ, վորոնք կապված են վորոշ ծախքերի հետ, վորպիսի ծախքեր ուրիշ ապրանքների պահպանումը չի պահանջում: Կան ապրանքներ, վորոնք տալիս են ավելի մեծ բնական կորուստներ, քան ուրիշ ապրանքներ:

Ապրանքի չրջանառութայան արագութայունը հաշվե-

վում և հետեւյալ կերպով: Ապրանքի միջերման ինք-
լիս հալեւման այս կամ այն տոկոսը տվյալ ապ-
րանքի վերաբերմամբ վորոշելու համար, անհրաժեշտ
է ի նկատի առնել նաև ապրանքների վերը բերած
սուանձին հատկութիւնները:

Մտնրածախ առեւտրի միջ վաճառքի գինը վորոշ-
նարթեքին պետք է հալելում առնել նախորդ վորոշ-
ված այնպիսի տոկոսով, վոր ապահովում է թե ընդհա-
նուր առեւտրական ծախքերը և թե այն հատուկ ծախ-
քերը, վորոնք կապ ունեն մանրածախի կաղմակերպ-
ման ու ղեկավարման հետ: Այս վերջին ծախքերի հաշ-
վառումը, վերջինների թվում նաև մանրածախի հա-
մար հատուկ աշխատակիցների ծախքերը, պետք է
կատարվեն առանձին ընդհանուր առեւտրական ծախ-
քերից: Հալելումը մանրածախ գների վորոշման հա-
մար կատարվում է նույն հիմունքներով, ինչ հիմունք-
ներով հալելում է կատարվում մեծաքանակ գների
վորոշման համար:

Դրամգուլի կուտակելու վերադիրը (զուտ սղու-
տը) կատարվում է վորոշ տոկոսով, վոր ավերացվում
է ապրանքի լրիվ ինքնարժեքի վրա:

Այս դեպքում, յերբ վաճառքի համար դնվող ապ-
րանքներն ունեն տարբեր միջին շրջանառութիւնը,
ապա դրամագլխի կուտակման հալեւման տոկոսները
պետք է տարբեր լինեն՝ տարբեր շրջանառութիւնի արա-
ռութիւն ունեցող ապրանքների համար: Վորքան ա-
րագ է ապրանքի շրջանառութիւնը, այնքան ցածր
հալելում պիտի ասել և ընդհակառակը, վորքան
դանդաղ է շրջանառութիւնի արագութիւնը, հալեւման
տոկոսը համապատասխանորեն բարձր պիտի լինի:

Սեփական արտադրութայն ապրանքների հալելումը
վորոշելիս, անհրաժեշտ է հաշվի առնել արտադրու-
թյան մեջ դրված դրամագլխի շրջանառութիւնի արա-
դութիւնը, վորքան ավելի արագ է շրջանառութիւնը,
այնքան ավելի ցածր կարող է լինել հալեւման տոկո-
սը և, ընդհակառակը:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Յեթե վերը ցույց տված հիմունքներով կա-
տարված կալկուլացիայից հետո հայտաբերվի, վոր
ապրանքները դնահատված են շատ բարձր, քան շու-
կայի համապատասխան գներն են, ապա այդ հանդա-
մանը ցույց է տալիս, վոր կամ կալկուլացիան ճիշտ
չէ կատարված կամ այն, վոր դնման ինքնարժեքի վո-
րոշման համար հաշվառված ծախքերը (վերադիր
ծախքերը) շատ բարձր են և կամ ույն, վոր ապրանքին
շատ բարձր հալելում է արված:

Այսպիսի դեպքերում պետք է հալեւման տոկոսն
իջեցնել և հետագայի համար միջոցներ ձեռք առնել
ապրանքի վրա յեկող վերադիր և առեւտրական ծախ-
քերն իջեցնելու համար:

2. Յեթե տնայնագործներն իրենց տանը պատրաս-
տած ապրանքների (կոոպերատիվ արտադրանքների)
ընդունելութիւնը կատարում են տարբեր տեղ, վորի
հետեւանքով այդ ապրանքների ինքնարժեքները, փո-
խադրական բարձր պայմանների շնորհիվ, ստացվում
են տարբեր, ապա այդ տարբեր ինքնարժեք ունեցող
ապրանքների վաճառքի գինը վորոշվում է միատեղ,
վոր միևնույն ապրանքը տարբեր գներով չվաճառվի:

3. Կոոպերատիվին պատկանող հումույթի վերա-
վաւումն անդամների տանը կալկուլացիայի յեթաւ-

կելիս, պետք և դիտվի վորպես արհեստագործական կոոպերատիվի արտադրած պատրաստի ապրանք:

Այս դեպքում յերբեմն հումուլթի քանակը, (վոր տրվում և վերամշակման) ինքնրատինքյան վորոշում և արտադրելիք ապրանքի քանակը (որինակ՝ կոշիկների ձևված մասերը տալուց ստացվում և համապատասխան քանակությամբ պատարատի կոշիկներ) . յերբեմն Ել անհրաժեշտ և վերամշակման տրվող հումուլթի քանակի վերաբերմամբ նախորոք վորոշել ստացվելիք ապրանքի հավանական քանակը, (որինակ՝ 20 կիլոգրամ՝ բլրից պետք և ստացվի 19 կիլոգրամ բլրի գործվածքներ):

Վերամշակման տարրեր դեպքեր կարող են լինել.

ա) հումուլթի բաշխումը և պատրաստի ապրանքի ընդունելություն կոոպերատիվի կողմից՝ ստանց վորեւ արտադրական ծախքերի:

բ) արհեստագործական կոոպերատիվի կողմից նախորոք վորոշ վերամշակում պահանջող հումուլթի բաշխում. — (որինակ՝ բուրդ գլելը կամ բլրից գործված քային թել պատրաստելը):

գ) աշխատի ապրանքների ընդունելություն, վորպիսին արհեստագործական կոոպերատիվի կողմից, նախքան նրանց վաճառքի հանելը, պահանջում և իրարում (сборка) կամ հղկում (отделка):

Վերջին յերկու դեպքերում ապրանքների արտադրական արժեքի վորոշման համար տնայնագործներին վճարված գումարներին պետք և ավելացնել արհեստագործական կոոպերատիվի կատարած ծախքերը աշխատավարձը և արտադրական ծախքերը:

Սակայն, բացի այդ, չառ հաճախ արհեստագործական կոոպերատիվի անդամների տան արտադրությունը կոոպերատիվից պահանջում և անդամների տեխնիկական սպասարկման հետ կապված ծախքեր՝ ապրանքների ընդունման, տեսակների բաժանելու և այլն, յերբեմն նույնիսկ անհրաժեշտ և լինում հրավերել հատուկ հրահանգիչ՝ տնայնագործներին տանը ողնություն ցույց տալու համար:

4. Սկզբնական կոոպերատիվների համար իրենց անդամներին միջոցով հումուլթի վերամշակման այն ձևը, վոր նրանց համար նորմալ և հանդիսանում, չպետք և կիրառվի միությունների կողմից իրենց անդամ արտեղների վերաբերմամբ, վորովհետև այդ ձևն արտեղների ինքնագործունեության զարգացման համար անբարենպաստ ձև և:

Միության պատկանող հումուլթի վերամշակումը արհեստագործական կոոպերատիվների կամ՝ սուսնձին տնայնագործներին միջոցով միության վերաբերմամբ չպիտի դիտվի վորպես նրա արտադրական ֆունկցիա: Միության գործարքներն արհեստագործական կոոպերատիվների հետ՝ վերամշակման վերաբերմամբ՝ պետք և ձևակերպվեն պայմանադրերով, վորոնց մեջ պետք և անցկացնել հետևյալ հիմունքները. միությունը վճարում և արհեստագործական կոոպերատիվից ընդունելիք ապրանքների արժեքը, ընդ վորում հումուլթի արժեքը համարվում և այդ ապրանքների հիմաց վորպես կանխուլթ (ավանս), և ընդունված ապրանքների կալիուլացիան կատարվում և նույն հիմունքներով, ինչպես և արհեստագործական կոոպերատիվին պատկանող հումուլթից պատրաստած ապրանքների կալիուլացիան:

V. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՅՈՒՅՈՒՄՆԵՐ՝ ԳՆԵՐԻ ԻՋԵՑ-ՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Գնեքի իջեցման համար բազմաթիվ ժամեր խնայելու թիվը ունի: Ինչպես արհեստագործական կոռուկերատիվները, նույնպես և նրանց միջոցառումները պետք է վերանային իրենց գործի գրվածքը՝ նրա բոլոր ճյուղերի վերաբերմամբ, ձգտելով վոր ամենից քիչ միջոց ծախսելով ամենամեծ արդյունքն ստանան: Գնեքի իջեցումը պետք է կատարվի ի հաշիվ ապրանքի մի միավորի վրա ընկնող ծախքերի կրճատման, իսկ զրա համար անհրաժեշտ է գործի ռազմականացում, վորովհետև ապրանքի միավորի վրա ընկնող ծախքերն այնքան են իջնում, վորքան գործի գրվածքը լավանում է: Մասնավորապես ձգտելով «առկախ» ծախքերի հնարավոր կրճատման՝ պետք է ղեկավարվել հետևյալ ընդհանուր հիմունքներով:

Ա. ՎԵՐԱԴԻՐ ԾԱԽՔԵՐ

Ապրանքի ընդունելության ծախսերը գործարքի պահանջած պայմաններից ավելի պետք է կատարվեն միայն այն դեպքերում, յեթե այդ ծախքերը կարողանում են ապահովել ապրանքի լավագույն չորհուրդն ու պետքակառուցվածքը:

Ձեռք բերվող ապրանքների փաթեթացման ծախքերն անհրաժեշտ են այնքան, վորքան ապահովում են

ապրանքը ճանապարհին փչանալուց կամ պակասելուց (կորուստներից):

Ապրանքի պահպանման ծախսեր ևս ապահովվին պետք է սահմանափակվի խիստ անհրաժեշտությամբ: Վոր մի կերպ չպիտի թուլատրվի ապրանքները վաղոններում մնալու (կանգուրդի) — простой) դեպքեր:

Բեռներ քարձելը, վերաքարձելն ու քափելը պետք է կատարվի համապատասխան հսկողությամբ աշխույս, վոր հնարավորին չափ պակասի ապրանքների փչացումն ու կորուստը:

Ապրանքների փոխադրության ավելորդ ծախսերից խուսափելու համար անհրաժեշտ է ընտրել նրանց համար ամենաձեռնտու մարշրուտ: Բացի այդ, յերկաթուղային ընդհանրությունի մեջ պետք է ճշգրիտ կերպով նշանակել ապրանքի տեսակն ու անունը, համաձայն յերկաթուղային նոմենկլատուրայի, այնպես յերկաթուղին դանձում է փոխադրության վարձը ավելի բարձր տարիֆներով, յեթե ապրանքների անունները ճիշտ չեն նշանակված:

Ապրանքների փոխադրությունը «մեծ արագությամբ» (большая скорость) պետք է խուսափեն սահմանափակել, քանի վոր «մեծ արագությամբ» փոխադրավարձի տարիֆները մի քանի անգամ լինել են «փոքր արագության» տարիֆներից: Հնարավորության չափ պետք է ղեկել ապրանքներն ավելորդ վազոններով փոխադրելու կարգին, քանի վոր այն շատ եժան է ապրանքները քաշով կամ փոքր քանակությամբ փոխադրելուց: Բացի այդ, ավելի ձեռնտու յե ուղիվել ջրային փոխադրությամբ, վոր փոխադրու-

թիւն ալլ ձեւերից (յերկաթուղի, սալլ ալտո) ալելի ձեռնառու յե :

Միտւթյունը նյութեր ստանալիս պետք է այնպէս անի, վոր նրանք բաշխվեն արհեստագործական կոշտերատրիւներին կամ արտերկրին կայարանից՝ տոանց միտւթյան պահեստը մանելու : Ալելի լավ կլինի հետաքաշություններ ստեղծել, վոր վերջիններս նյութերը հայթայթող կազմակերպութիւններից անմիջականորեն ստանան :

Յեթե փոխադրութիւնը կատարվում է սալլերով, փորդոններով և ալլի, պետք է նրանց վարձել ամբողջ սեղաններով կամ տարով, քանի վոր յորաքանչյուր անգամ նրանց վարձելը չստ թանգ է նստում : Գարնան հեղեղներին պետք է խուսափել փոխադրութիւն ալլ ձեւերից, վորովհետեւ ալլ եւ թանգ է նստում :

Փոխադրութիւն կորուստներն անհրաժեշտ է սահմանափակել դոյութիւն ունեցող նորմաներով : Ալլ նորմաների գերազանցման գեղքերում միտաները պետք է զանձել մեղափորներից : Հենց դրա համար բոլոր այն գեղքերում, յերբ ապրանքը յերկաթուղու կայարանում կամ նավահանգստում բնդունելիս նկատվում է փաթեթացի միտավածութիւն (արկղերի կտրվածք, քսակների պատովածք և ալլ), անհրաժեշտ է փոխադրութիւն կատարող կազմակերպութիւն ներկայացուցչի մասնակցութեամբ ստուգել բնդունվող ապրանքի քաշը (կամ քանակը) և պակասողի մասին կազմել համապատասխան արձանագրութիւն՝ հետագայում վրնասները գանձելու նպատակով, յեթե վնասների պատճառը յերկաթուղին (կամ ծովային տրանսպորտը) է : Այն գեղքերում, յերբ միտաներն առաջացել են վոչ թե վերջիններիս, ալլ ապրանք հայթայթողի կամ փոխա-

դրութիւն պատասխանատու անձի կողմից—միտաների պետք է ստացվեն վերջիններից :

Բ. ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁ

Տնայնագործի աշխատավարձը չպետք է ցածրացվի, յեթե նրա հաստատված դրույքները չափից դուրս բարձր չեն յեղել : Սակայն, արտադրվող ապրանքի մի միավորի վրա բնկնող աշխատավարձը պետք է հնարավորին չափ իջեցվի բոլոր այն յեղանակներով, վորոնք բարձրացնում են աշխատանքի արտադրողականութիւնը՝ մեծացնելով աշխատանքի յուրաքանչյուր տոանձին բնագավառի արտադրանքը : Ալլ նպատակով պետք է կատարել աշխատանքի գիտական կազմակերպում՝ բնդհանուր հիմունքներով :

Բանգորական ուժը պետք է կազմակերպված յինի հնարավորին չափ նպատակահարմար՝ աշխատանքի բաշխման ամենաբարձր կերպով : Այս դեպքում պետք է ապրանքի արտադրութիւն մի մասում աշխատողներին թիվը համապատասխանի նույն ապրանքի տոյններն արտադրողների թիւին, վորպեսզի չստամյուս մասերն արտադրողների թիւին, վորպեսզի չստահարաւ աշխատողներին, մի մասի ակամա պրոդուկ, վոր ջանա աշխատողի կողմից պետք է վճարվի : Նույնպէս կոպերատիվի կողմից պետք է վճարվի, վոր արտաչպետք է այնպիսի դրութիւն ստեղծվի, վոր արտաչրութիւնը կանգ առնի՝ համուլթի կամ ալլ նյութերի վոչ ժամանակին ստացվելու կամ թե մեքենաների ու գործիքների կտրված կամ անկարգ դրութիւն հետեւանքով :

Հնարավորին չափ պետք է կիրառվի աշխատավարձի գործարքային վճարի ձեւը, վոր ամենից չստ է աչահովում աշխատանքի արտադրողականութիւնը : Այս դեպքում պետք է հետեւ աշխատանքի վորակին և յեր-

բեք թույլ չտալ վորակի վատացում: Գործարքային վր-
ճարի կիրառման անհնարինութեան դեպքում պետք է
ամսական (շարաթական կամ որական) աշխատավարձի
դեպքում դիմել «Պասի սիստեմի», այսինքն՝ տալ «որ-
վա արտադրանքի դաս», պայման դնելով, վոր այդ որ-
վա արտադրանքի քանակի գերազանցման դեպքում աշ-
խատողը լրացուցիչ վարձ է ստանում պրեմիայի ձևով:

«Դասի սիստեմը» կարելի չէ կիրառել նաև աշխա-
տողների խմբերի (բրիգադների) վերաբերմամբ, նույն
հիմունքներով: Այս ձևի աշխատանքը դրդում է ընդ-
հանուր աշխատանքին մասնակցողներին հետևել վոր
միայն իրենց, այլև ընկերների աշխատանքին: Խմբա-
կան այս կարգի աշխատանքի ժամանակ պետք է հակել,
վոր խմբերի ղեկավարները չհաճագործեն իրենց ընկեր-
ներին աշխատանքը բաշխելիս և ստացած աշխատավար-
ձը խմբի մասնակցողների մեջ բաժանելիս: Այդ հսկո-
ղության ձևերից մեկն էլ խմբի մասնակցողները յու-
րաքանչյուրի համար անձնական հաշիվ բաց անելն ու
հատուկ տեղեկագրերով նրանց հետ հաշիվ տեսնելն
(հաշվի նստել) է:

Աշխատավարձի գործարքային ձևը բոլոր դեպքե-
րում կիրառել չի կարելի և մի քանի պայմաններում
այն նույն իսկ չի ապահովում նյութերի անհրաժեշտ
ոգտագործումը, քանի վոր գործարքային վճար ստա-
ցող բանվորը շատ ոգուտ ստանալու նպատակով դրդա-
պատճառ չունի նյութերը խնայողութեամբ գործադրել:
Յեթե, որինակ, կոշկակարին ձևած պատրաստի նյու-
թերը տալուց, կոշիկ կարելու աշխատանքի վարձա-
տրութեան ամենալավ ձևը գործարքային վճարն է, ա-
պա, որինակ, անտառամասից ոգավելու կամ վորոշ մե-
ծութեան գերանների պատրաստման աշխատանքների

գործարքային վճարով վարձատրութեանը նպատակա-
հարմար չէ, վորովհետև այդ ձևի աշխատավարձը չի
ապահովում անտառամասի փայտեղենի մաքսիմալ ոգ-
տագործումը:

Ընդհանուր առմամբ, արհեստանոցներում և աշ-
խատանքի առանձին տեղերում (դադլյաս, սեղան և
այլն) մասնավորապես պետք է պահպանել լիակատար
կարգ ու մաքրութիւն: Ամեն մի աշխատողի անհրա-
ժեշտ գործիքներն ու սարքավորումը ձեռքի տակ և վո-
րոշ կարգով դասավորված պետք է լինեն, վոր աշխա-
տանքի ժամանակ ավելորդ չարժուամների համար ուժ և
ժամանակ չգործադրվի: Տվյալ աշխատանքի համար
աշխատողներին ամենապետքական գործիքները պետք է
տրամադրվեն:

Վարչութիւնը մշտապես հոգ պիտի տանի աշխա-
տանքի մասնակիցների տեխնիքական գիտելիքներն ու
ունակութիւնը բարձրացնելու մասին. բանվորական
ունակութիւնը բարձրացումը աշխատանքի արտադրողա-
տի վորակի բարձրացումը աշխատանքի արտադրա-
կանութեան բարձրացման և ապրանքների արտադրա-
կան արժեքի իջեցման լավագույն ճանապարհն է:

Չպետք է թույլատրվեն պարապուրդներ (պրոդուկ-
ներ):

Ընդհանուր արհեստանոցներում բանվորական ժա-
մանակի հաշվառման գործը պետք է լավ հիմքերի վրա
դրվի:*)

*) Շատ բանվորներ ունեցող ձեռնարկութեան մեջ
հաշվառման լավագույն ձևը հետեւյալն է. ընդհանուր
արհեստանոցում փակվող արկղ կա, վորի մեջ դրված է
հաշվառման տախտակ և վրան համարներով կախ են
տված թիթեյա ժետոններ: Յուրաքանչյուր աշխատող
արհեստանոց մտնելիս, տախտակի վրայից իր համարը

Գ. ԾԱՆՔԵՐ ՀՈՒՄՈՒՅԹԻ ՅԵՎ ՌԺԱՆԳԱՅ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Անհրաժեշտ է նյութերի մասման վրա խիստ հսկողութիւն և ճշգրիտ հաշվառում սահմանել: Անհրաժեշտ է փորձնական յեղանակով մշակել արտադրութեան նորմաներ և արտադրութեան փոստական արդյունքներն այդ նորմաների հիման վրա կոնտրոլի յենթարկել: Նորմաներից ափելի արտադրութեան տալը պետք է խորախուռով պրեմիաներ տալու միջոցով:

Անհրաժեշտ է պահեստներում յեղած հումուլթի և այլ նյութերի կորուստը փորքան հնարավոր է պակասեցնել: Անհրաժեշտ է պահեստից հումուլթ և կլաքեր թաց թողնելու գոյծը կանոնավոր հիմքերի վրա դնել՝ յերեք թույլ հոսով, փոր պահեստապետը և արհեստանոցի վարիչը միեկտեղ անձը լինի:

Հումուլթի ու նյութերը պետք է մտնել խնայողաբար, փորպեսպի նշանց վրա կատարվող ծախքերը կրճատվեն և ստացված կտորտանքի ու ափեցուկի (ուղարի) քանակը պակսի, ընդ փորում աչնպիսի հումուլթ ու նյութեր պետք է ձեռք բերվեն, փորնք իրենց փորակով արտադրութեան պահանջներին ափելի յեն համապատասխանում, վերամշակման հետեմանքով ափելի մեծ չափով պատրաստի ապրանք են տալիս և մինիմում (ամենաքիչ) բրակ (խոտան):

Վերցնում տալիս է ցելի վարիչին, փորից հետ է առնում աշխատանքի վերջին՝ դարձյալ տախտակի վրա կախելու համար:

Տախտակը ծածկվում է ճիշտ այն ժամին, փոր նշանակված է աշխատանքն սկսելու համար: Ուշացույների անուանները դրվում են հատուկ ցուցակի մեջ (տա-

Հումուլթի ու ուժանդակ նյութերի կանոնավոր մասման ու ափելի ձեռնառու ոգտագործման վրա հըս-կողութիւն կազմակերպելիս, հատուկ ուշացույթյուն պիտի դարձնել մանավանդ աշխատանքի գործարքային փարի դեպքում, յերբ աշխատանքն արագ կատարվարի դեպքում, յերբ աշխատույնը կարող են հումուլթի ու նյութերն ափելի չատ վիչացնել և անոգուտ մտնել:

Վառելիքի պատրաստման յեղանակը պետք է ապահովի նրա ամենացածր արժեքը, արտադրութեան պահանջներին համապատասխան փորակի հետ միատն:

Հումուլթի ու ուժանդակ նյութերի դնման վերա-կիւր ծախքերը պետք է հնարավորին չափ իջեցնել:

Արտադրութեան մնացորդները (կտորանք և այլն) պետք է անպայման ոգտագործել: Յեթե նրանց ծախել պետք է անպայման ոգտագործել: Համար պետք է կազմակեր-չի կարելի, ոգտագործման համար պետք է կազմակեր-պել լրացուցիչ արտադրութեան, (սրինակ՝ կոշիկները պետք է լրացուցիչ արտադրութեան մեջ կտորանքներն ոգտագործել կար-արտադրութեան մեջ կտորանքներն ոգտագործել և այլն): Գործն կատաններ անող արհեստանոցում և այլն): Գործն աչնպիս պետք է կազմակերպել, փոր արտադրութեան մեջ փոշ մի պետքական բան (հում նյութ կամ ուժան-դակ նյութ չիչանա):

Գ. ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ԾԱՆՔԵՐ

Արտադրվող ապրանքի մի միավորի վրա բնկնող արտադրական ծախքերը պետք է իջեցնել արտադրու-

րել), փորանց և նշանակվում է ուշացման ժամանակը (ժամ, բոպե): Յուցակը պարբերաբար տրվում է հա-վապահին՝ աշխատավարձը դուրս գրելիս ուշացումներն ու պրոգուկներն հաշվառելու համար: Նմանորինակ տարեյ (ցուցակ) պահում է նաև ցելի վարիչը, փոր նույնպես հաշվապահութեանն և տրվում աշխատավար-

րյան ամենաբարձր ռացիոնալացման ու աշխատանքի արտադրողականության բարձրացման միջոցներովը:

Դրա համար պետք է կիրառվեն հետևյալ ընդհանուր հիմունքները:

Անհրաժեշտ է արտադրություն կանոնավոր կազմակերպում՝ իր կանոնավոր ղեկավարություն միասին: Վերջինս վոչ միայն պետք է հաջող լինի, այլ և ամուր (խիտ) — քանի վոր միայն նման ղեկավարություն է, վոր ապահովում է անհրաժեշտ դիսցիպլինան (կարգապահությունը) արտադրության ղեկավարը պետք է իրավունք ունենա իրականացնելու միանշանկա ղեկավարությունը՝ դործի համար լիակատար պատասխանատվության հետ միասին:

Արտադրական ձեռնարկության աշխատանքը պետք է տարվի այդ արտադրության ուսումնասիրության վրա հիմնված մանրամասն ու ճշգրիտ կերպով մշակված արտադրական ծրագրերի հիման վրա: Այս դեպքում արտադրական պրոցեսների և առանձին մեքենաների ուսումնասիրությունը պետք է հայտարարի թե արտադրվելիք սպրանքների՝ ընդհանուր նորմանները, և թե ունենա մեքենաների աշխատանքի նորմանները, մնացորդների ավելցուկները և այլն նորմանները: Ար-

ձի վճարման համար: Այսպիսով՝ աշխատանքի ժամանակը հաշվառվում և ստուգվում է յերկու ուղղություններ:

Գոյություն ունեն նաև հաշվառման այլ ձևեր, վրոնց վրա մանրամասն կանգ չենք առնում: Դրանցից մեկն է հատուկ աշխատակցի (տարելչելի) տեղեկագրեր պահելու յեղանակը, ամեն որ այդ տեղեկագրերը տրվում են հաշվապահության՝ հաշվառման համար:

տադրական պլանները պետք է կազմել թե տարվա և թե յետամսյակի համար, ընդ վորում անհրաժեշտ է կազմակերպել պլանների կատարման կոնտրոլ (ստուգում) և միջոցներ ձեռք առնել, վոր պլանը կատարվի լրիվ կերպով, յեթե նկատվում է պլանների թերակատարում:

Արտադրական ձեռնարկները պետք է աշխատեն հնարավորին չափ մեծ նացրուկայնով. չպետք է թուլ տալ արտադրության մեջ կանգուրդներ (простои): Պետք է մշակել ներքին կարգապահական կանոններ և բոլոր միջոցները ձեռք առնել՝ ձեռնարկության բոլոր աշխատողների մեջ ապահովելու անհրաժեշտ դիսցիպլինան:

Ձեռնարկությունը պետք է հնարավորին չափ ա-վելի և նպատակահարմար մեքենայնացման յեկարկի, ընդ վորում պետք է ձեռք առնել բոլոր միջոցները, վոր մեքենաներով աշխատելիս դժբախտ պատահարներ չլինեն:

Շարժիչ և այլ մեքենաները հնարավորին չափ լրիվ պետք է սպտադործվեն: Նրանց պահպանման համար պետք է ապահովել համապատասխան ձեռնարման պետք է ապահովել անհրաժեշտ է՝ տեխնիկական կումներ, հատկապես անհրաժեշտ է՝ տեխնիկական նախադրյուն նրանց վրա, կանոնավոր սարքավորում, ժամանակին նորոգում, քանի վոր այս կերպ կարելի ժամանակին նորոգում, քանի վոր այս կերպ կարելի յե նրանց ապահովել ժամանակից չուտ մաշվելուց ու վշանալուց:

Արտադրության տեխնիկական սպասարկման ծախ-րերը, այլ և լրացուցիչ բանվորական ուժի, արտադրական ծախսերը պետք է հնարավորին չափ իջեց-նել:

Գույքի մաշվելու համար կատարվում է ամորտիզացիոն հատկացում յեկնելով ստորե բերված տարեկան դույքներից, գույքի բալանսային արժեքի վերաբերմամբ (համաձայն 1926 թվի 15 հոկտեմբերի, Պետական Ցեկամտային հարկի կանոնադրության 12-րդ հոդվածի) .

ա) Յերկաթե-բիտոնի և քարի շենքերից.	3 0/0
բ) Փայտե »	5 »
գ) խողովակներ »	4 »
դ) Կավից ծեփված, հում աղյուսից շենքեր.	9 »
ե) Արտադրության ու հանույթի (ДОБЫЧО) մեքենաներից ու այլ գործիքներից.	8 »
զ) Յերկաթյա հավերից.	4.8 »
է) Փայտյա »	9.6 »
ը) Թեթև և բեռնատար ավտոմոբիլներից.	18 »
թ) Կենդանի և մեռյալ գույքից	9.6 »

Անհրաժեշտ և նկատելի, վոր շենքերի ամորտիզացիայի վերը բերված դույքները բնակելի շենքերի վերաբերմամբ կիրառվում են 2/3-ով, ալյուսինք՝ յերկաթբետոնի և քարի բնակելի շենքերից. — 2 տոկ. փայտե շենքերից—3,33 տոկ., խառն շենքերից —2,67 տոկ., կավե ծեփ, դարձանից, հում աղյուսի շենքերից— 6 տոկոս :

Ամորտիզացիոն տկոսներ հաշվվում են միայն այն գույքի վերաբերմամբ, վոր շահագործման մեջ է գտնվել : Այսպիսով՝ վերը ցույց տրված դույքները կիրառվում են յրեւ չափով միայն այն գույքի վերաբերմամբ, վոր ամբողջ տարվա ընթացքում շահա-

գործման մեջ է գտնվել : Վոր յրեւ տարին ոգտագործման մեջ գտնված գույքի ամորտիզացիան հաշվվում է համապատասխան ժամանակի համար :

Վերը բերված կանոնադրությամբ չի նախատեսված փոքր ձկնորսական նավերի, ձկնորսության գործիքների և նավերի սարքավորման ամորտիզացիայի տոկոսները : Մինչդեռ այդ տոկոսները նախատեսվում են ԽՍՀՄ Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի և Ժողովրդական Կոմիտեաների Խորհրդի 1927 թվի դեկտեմբերի 14-ի վորոշմամբ հրատարակված պետական յեկամտային հարկի կանոնադրության նոր խմբագրության մեջ, այդ նորմաններն են .

ա) մանր ձկնորսական նավեր	12 %
բ) ձկնորսական գործիքներ	40 %
գ) նավերի սարքավորումը	20 %

Այս վերջին նորմանները հաստատված են այն գույքերի համար, վորոնք գտնվում են մասնավոր սեկտորի ձեռքին : Այդ իսկ պատճառով արհեստագործական կոոպերացիայի համար հնարավոր է, վոր այդ նորմանները բարձրացվեն մինչև 20 տոկոսի, ի նկատի առնելով կենդանի և մեռյալ գույքի (ինվենտարի) տոկոսային նորմաների հարաբերությունը . (համայնացված սեկտորի համար 9,6 տոկ. մասնավոր սեկտորի համար 8 տոկ.) :

Ի նկատի ունենալով Ֆինոպղիմատի ցույց տրված ամորտիզացիոն տոկոսները, անհրաժեշտ է նկատել, սակայն, վոր կան մի շարք հատուկ կառուցվածքի մեքենաներ, վորոնց ամորտիզացիան կատարվում է նավելի մեծ տոկոսով, քան յեկամտային հարկի մասին կանոնադրությունն է նախատեսում : Արտ շեղում-

ների յուրաքանչյուր դեպք պետք է նախորդ ոտանոտ վերադաս միութեան հաստատումը:

Յեւ այս դեպքում եւ մեքենայի արժեքից ամորտիզացիան դուրս դալիս, պետք է ուշադրութեան առնել մեքենայի նազրուպկան, քանի վոր մեքենան այնքան շուտ է մաշվում, վորքան նրա նազրուպկան բարձր է:

Անհրաժեշտ է բոլոր անդամների ու ձեռնարկի բոլոր աշխատողների քննութեանը դնել արտադրութեան ավելի ռացիոնալ կազմակերպման թնդերները, ընդ վորում պետք է կուլտուր-լուսավորական դաստիարակութեամբ ազդել նրանց վրա՝ աջակցելով, վոր նման հարցերի կոլեկտիվորեն մշակման յենթարկելու շուրջն ստեղծվի համապատասխան ակտիվութիւն:

Հնարավորին չափ հաճախ պետք է հրավիրել արտադրական խորհրդակցութիւններ թե՛ առանձին ցեխերում և բաժիններում աշխատողների և թե՛ ընդհանուր ձեռնարկութեան կամ գործարանի:

Անհրաժեշտ է ոգտակար գյուտարարութեան, արտադրութեան գործի լավացման, աշխատանքի արտադրողականութեան համար արվող առաջադրութիւնների համար պրեմիաներ (պարգեւներ) տալ: Այս նպատակով պետք է հիմնել հատուկ պարգեւատրման ֆոնդեր:

Բ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՌԵՎՏՐԱԿԱՆ ԾԱԽՔԵՐ

Կառավարչութիւնը պետք է կազմակերպված լինի միշտ հիմնուեցնելով, աշխատակիցների լավագույն ընտրութեամբ: Ձեռնարկում չպիտի լինեն վրչ ավելորդ պաշտոններ, վրչ եւ գործին անհամարադասաբան

աշխատակիցներ: Աշխատանքը պիտի լաշխված լինի աշխատողների ընդունակութիւնների ու պատրաստութեան աստիճանի հաշվառմամբ:

Ծառայողների սպասարկման ծախքերը պետք է կատարվեն աշխատանքի որենսդրքի և կոլեկտիվ պայմանագրի հոգվածներով նախատեսված ծախքերի սահմաններում: Սոցիալական ասահովագրութեան տոկոսները և փոխադարձ ոգնութեան դրամարկղին մոծումները պետք է ժամանակին կատարվեն՝ ավելորդ տոկոս չվճարելու համար:

Հատուկ ուշադրութիւն պետք է դարձնել գործուղումների հետ կապված ծախքերի կրճատմանը, զործուղման համար վճարվող որապահիկները չպիտի դերագանցեն գոյութիւն ունեցող նորմաները: Հեռադրական ծախքերը պետք է մինիմումի հասցնել:

Շենքի կանոնավոր պահպանումն ու ժամանակին կորոգելը պետք է նրանց պահպանման ավելորդ ծախքերի առաջն առնեն:

Շենքերի ու գույքի ամորտիզացիան պետք է հաշվել հաստատված նորմաների սահմաններում, վորոնք ավելի չպետք լինեն, քան գույքի ու շենքերի իրական մաշումն է (տես վերը):

Ուշադրութիւն պետք է դարձնել ապրանքների կանոնավոր պահպանման վրա՝ նպատակ դնելով ներանց կորուստները պակասեցնել և փչացման առաջն առնել:

Միութիւններն ամեն կերպ պետք է սահմանափակեն իրենց պահեստային գարծարքները անցնելով արանկիւ գործարքների (առանց պահեստներով անցկացնելու սպրանքների դնումն ու վաճառահանումը) և

այս մասին համապատասխան պայմանավորեր կնքելով:

Միությունն իր պահպանում ապրանքների ընդունելուց ու պահպանելուց պետք է նույնպես խուսափի թույլ տալով միայն բացառիկ դեպքեր, յերբ այդ անհրաժեշտ է հավաքելու և ամբողջ վադոններով յերկաթուղուն հանձնելու համար:

Վարկի համար վճարվող տոկոսները պետք է հնարավորին չափ կրճատել և փոխառու միջոցներով պետք է ոգտվել միայն չափ բացառիկ անհրաժեշտության դեպքերում: Այդ նպատակով անհրաժեշտ է.

ա) ամենամեծ յեռանդ հայտաբերել գործի մեջ ներդրավելու անդամների միջոցները, (փայեր, հումայթի ֆոնդի կազմակերպում և այլն):

բ) ոգտագործել կապիտալի կուտակման համար ոգուտը հնարվորին չափ բարձր տոկոսով:

գ) լիկվիդացիայի յենթարկել՝ վոչ պետքական գույքը:

դ) լիկվիդացիայի յենթարկել նույնիսկ վնասով վոչ գնացական (վոչ խողովոյ) ապրանքները, թույլ չափ, վոր ձեռնարկությունն ապրանքակոր լինի, սահմանել ապրանքների պաշարը գործին անհրաժեշտ քանակով:

ե) հնարավորին չափ կրճատել դերիտորական հաշիվները:

զ) Փրկագրել մուրհակները ժամանկետին՝ թույլ չափով նրանց բողոքարկման դեպքեր: ժամանակին վճարել վարկերն ու փոխառությունները՝ ամեն կերպ խուսափելով ժամկետանցման համար տույժ վճարելուց:

է) կազմակերպել սեփական առևտրական գործարքներ՝ կոմիտին հիմունքներով:

բ) ձգտել բոլոր հաշիվարկումները՝ թե փաճառա-

հանման և թե մատակարարման՝ դնել նպատակային հիմունքների վրա:

Ֆինանսավորման հիմունքների կողմից հաստատված կարկների գումարները պետք է սուղել, թույլ չտալով դիմել: Հարկերը պետք է նույնպես վճարել ժամանակին՝ տույժերից խուսափելու համար:

Մնացած բոլոր ծախքերը թե տնտեսական և թե առևտրական պետք է վորքան կարելի յե սահմանափակել: Ի միջի այլոց, սեփական արանագորտ պահելը թույլատրելի յե միայն այն դեպքում, յերբ սուղված և նրա պահպանման նպատակահարմար և ձեռնառ լինելը և ապացուցված է վոր այն պահելու հետեվանելը և ապացուցված է վոր այն պահելու և անհնարված: Սուղարհանքների փոխադրական ու անհնարված հաշիվ ապրանքների փոխադրական ու անհնարված հաշիվ ապրանքները խկապես կրճատվում է:

Միության և կոպերատիվ կանոնադրությունից չբխող կամ նրանց նպատակներին անհամապատասխան ծախքեր բոլորովին չպետք է թույլատրվի:

Ձ. ՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐԻ՝
ԱՐՀԵՍՏԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎՆԵՐԻ ՎԵ
ՐԱԲԵՐՄԱՐԲ ՅԵՎ ՎԵՐՋԻՆՆԵՐԻՍ ՁԵՌՆԱՐ-
ԿՈՒՄՆԵՐԻ՝ ԱՌԱՆՁԻՆ ՏՆԱՅՆԱԳՈՐԾՆԵՐԻ
ՎԵՐԱԲԵՐՄԱՐԲ

Անհրաժեշտ է, վոր միությունները արհատադործական կոպերատիվներին և վերջիններս իրենց անդամներին ցույց տան ակտիվ աջակցություն՝ արտադրության տեխնիկայի բովանցման և գործի ընդհանուր ուղիները նպատակներով:

Այս նպատակներով միությունները պետք է ունենան համապատասխան տեխնիկական աշխատակներ և

ընդհանուր հրահանգների համապատասխան անձնակազմ: Բոլոր քիչ թե շատ մեծ արհեստագործական կոոպերատիվները նույնպես պետք է ունենան մասնագետ տեխնիկ՝ իրենց անդամներին արտադրական ղեկավարութուն ցույց տալու համար: Իսկ քանի վոլ արհեստագործական կոոպերատիվի համար մասնագետ տեխնիկ հրավիրելը, նայած շրջանառության չափերին, միշտ հնարավոր է, անհրաժեշտ է, վոլ արհեստագործական կոոպերատիվի վարչութիւնն իր ունեցած անձնակազմով և ավելի վորակյալ ու փորձված աշխատողների ոգնութեամբ, այլ և լավագոյն տնայնագործների ուժերով ղեկավարել իր անդամներին աշխատանքները:

Կոոպերատիվների ռացիոնալացման գործին ուժանդակելով՝ միութիւնը պետք է հսկողութեամբ ունենա կոոպերատիվների կալիուլացիոն աշխատանքների վրա: Կոոպերատիվներից ստացվող կալիուլացիային վերաբերյալ այն հաշվետւութիւնները, վորոնք միութիւնը ստանում է առանձին կոոպերատիվներից, արտադրութեան տարբեր տեսակների համար տարբեր ձեւերով, պետք է միութեան մասնագետների և հրահանգիչների կողմից խոր ուսումնասիրութեան յենթարկվի: Վերջինիս նպատակն է. ա) մշակել կալիուլացիայի նորմաները. և բ) պարզել այս կամ այն ծախքերի չափազանց բարձր լինելը առանձին կոոպերատիվներում՝ վերջիններին հետադադրւած տեխնիկական ու կազմակերպչական ղեկավարութիւն ցույց տալու համար:

Միութիւնը, ինչպես նաև արհեստագործական կոոպերատիվները պետք է հատուկ ուշադրութիւն դարձնեն արտադրական խորհրդակցութեան կազմա-

կերպմանը՝ միութեան մասնագետների մասնակցութեամբ:

Միութիւնը պետք է կոոպերատիվներում աշխատող տեխնիկական ուժերն ի մի համախմբել՝ նրանց հրավիրելով խորհրդակցութիւններին և նրանց հետ մշակելով ընդհանուր օրնութիւն ունեցող արտադրական տեխնիկական խնդիրներ: Տեխնիկական այդ ահիւլը պետք է մշտական կապ ունենա և գործակցի միութեան կից տեխնիկական աջակցութեամբ բյուրոյին:

Նման աշխատանք միութիւնը պետք է կատարել նաև իր սխտեմում աշխատող հաշվական աշխատողների հետ: Այսպեղ անհրաժեշտ է նպատակ դնել մշակել հաշվապահական խնդիրներ, կանոնավորել հաշվական գործն ընդհանրապես և հատկապես արտադրական հաշվապահութիւնը՝ արհեստագործական տնայնագործի կոոպերատիվներում:

Միութիւնը պետք է ամեն կերպ աջակցի արհեստագործական կոոպերատիվների մեքենայնացման գործին՝ դրա համար ստանալով միջոցներ թե կենտրոնական հիմնարկութիւններից և թե սկզբնական կոոպերատիվներից:

Այդ նույն միջոցներից կազմակերպվում են հատուկ ֆոնդեր կոոպերատիվներին տեխնիկական օժանդակութիւն ցույց տալու համար:

Կոոպերատիվներում անհրաժեշտ է պատրաստել ապրանքների ընդունելութեան գործի կանոնավոր կազմակերպում (անդամներից և այլ տնայնագործներից), ընդ վորում այն ապրանքները, վորոնք իրենց վարակով չեն համապատասխանում վորոշ պայմանների (կոնդիցիա) — բրակի յեն յենթարկվում:

Գործի ստեղծողացման նվաճումները, սպորանք-
ների վերակի բարձրացման և նրանց ինքնարժեքի ի-
ջեցման միջոցներից մեկն էլ արհեստագործական կոո-
պերատիվների կողմից իրենց անդամներին և առանձին
անալիտիկական վերաբերմամբ խրախուսական ձեռ-
նարկումների կիրառումն է (նույնպիսի ձևանարկում-
ներ, — միության կողմից — առանձին արհեստագործա-
կան կոոպերատիվների վերաբերմամբ) :

Այդպիսի ձևանարկումներ են .

1) ստեղծողական մրցություն արտերների ներ-
սում, արտերների մեջ և միությունների մեջ .

2) ցուցահանդեսների և կոնկուրսների կազմա-
կերպում .

3) պարզեցված ապրանքների վերակի ու գնի,
այլ և գործի ընդհանուր գրվածքի համար : Պարզեցվա-
տրման համար նպատակահարմար է հիմնել հատուկ
ֆոնդեր՝ միության և արհեստագործական կոոպերա-
տիվների ոգուսններից : Միությունը պարտավոր է ա-
մենամեծ հոգատարություն հայտարարի ստորին ցան-
ցի աշխատողների պատրաստման ու վերապատրաստ-
ման, նրանց վորակի բարձրացման համար՝ թե ար-
տագրական տեխնիկական և թե անտեսության — կադ-
մակերպչական, հաշվապահական և այլ բնագավառ-
ներում :

VI. ԿԱԼԿՈՒԼԱՅԻԱՅԻ ՏԵՂԵԿԱԳՐԵՐ

Ինչպես գնվող, այնպես և արտադրվող ապրանք-
ներն անհրաժեշտ է կալկուլացիայի յենթարկել՝ հա-
մարձ գրքերում կամ քարտերում կամ թերթիկներում,
վսրանք բաժանված են հատուկ սյունակներով՝ ապ-
րանքի ինքնարժեքի և վաճառքի գնի առանձին ելե-
մենտների (տարրերի) հաշվառման համար :

Գնված ապրանքի կալկուլացիայի ժամանակ պետք
է այլևս հրաժարվել կալկուլացիան անել վաճառողի
հաշվի վրա : Կալկուլացիան պետք է հատուկ գործ լինի
և նրա փաստաթղթերը պետք է պահպան և ուսումնա-
սիրվեն :

Ստորև բերված կալկուլացիան ձևերից առաջինը
նկատի ունի գնված ապրանքները կալկուլացիան : Ան-
փական արտադրության (կամ կոոպերատիվի անդամ-
ների անհրաժեշտ) վերամշակման համար հումույթ ու այլ
նյութեր գնելիս հավելման սյունակը չի լրացվում քա-
նի վոր այլ հումույթն ու նյութերը վաճառքի համար
չեն ձեռք բերված : Այն գեպերում, յերբ կատարվում է
և վաճառքի համար գնված ապրանքների կալկուլացիա,
պետք է լրացնել տեղեկագրի բոլոր սյունակները :

Յերկրորդ ձևվր՝ արտադրության կալկուլացիայի
հասարակ ձևն է՝ ստանց առանձին ծախքերի հաշ-
վառման :

Յերբարդը ձեռնը՝ ալիքի մանրամասն ցեխի ծախքերի հաշվառմամբ:

Զորիարդը ձեռնը՝ ցեխերի տեղեկագրերի ամփոփման համար:

Հիմնգերարդը ձեռնը՝ դործադրվում է միաժամանակ պատրաստվող տարբեր անոնների ու տեսակների ապրանքների ամփոփ կալկուլացիայի համար:

Վեցերարդը և յոթերարդը ձեռքերը կարող են դործադրվել մի անվան ու տեսակի ապրանքների արժեքի կալկուլացիայի համար: Այդ ձեռքերը հնարավորություն են տալիս մանրամասն հաշվառել առանձին ծախքերը: Նույն ձեռքերը կարելի չէ դործադրել նաև տարբեր անոնների ու տեսակների ապրանքների ու կիսաֆաբրիկատների միաժամանակ արտադրելու դեպքերի համար. այս դեպքերում յուրաքանչյուր առանձին առարկայի ու նրա ամեն մի տեսակի համար պետք է լրացնել հատուկ տեղեկագրեր:

Յեթե այդ տեղեկագրերը լրացվում են այնպիսի կիսաֆաբրիկատների համար, վորոնք հետագա վերամշակման պիտի յենթարկվեն, ապա ընդհանուր առևտրական ծախքերի և ոգուտի հաշվեման սյուսակները չեն լրացվում:

Ստորև բերված կալկուլացիոն տեղեկագրերն ու թերթիկները միայն որինակելի չեն: Ամեն մի արտադրության մեջ և միեւնոյն արտադրության տարբեր կազմակերպման պայմաններում, լինում են առանձին յուրահատուկ պայմաններ, վորոնք և կարող են պահանջել իրենց սեփական կալկուլացիոն ձեռքերը կամ այս փոփոխությունը գոյություն ունեցող ձեռքի մեջ:

Այս դեպքերում պետք է անպայման կիրառել այն ընդհանուր ցուցումները, վորոնք բերված են այս բոլոր չյուրի մեջ՝ ամփոփելով մշակվող կամ փոփոխվող ձեռքի մեջ այն բոլոր տարբերը, վորոնք ընդհանուր են արտադրական կալկուլացիայի համար: Իսկ թե երբ արտադրական կալկուլացիայի յենթարկվող ապրանքները (արտադրանքներ), այս ինդիքն արհեստագործական կոպերացիայի միությունները պետք է արտելների հետ մշակեն արտադրական խորհրդակցություններում առանձին արհեստների (կամ արտադրական ձեռնարկների) վերաբերմամբ վորպեսզի կարողանան առաջարկել համապատասխան կալկուլացիոն հաշվետվության ձեռք:

ԿԱԼԿՈՒԼԱՑԻՈՆ ԹԵՐԹ №

Արտոդրանքի անունը և տեսակը

Քանակը

Գատրաստված և №

պատվերով

(կամ)

ժամանակաշրջանում

(կամ)

Նյութեր

Գ ու մ ա ռ ը

Գինը

Ընդհանուր

Արտադր. միավոր

Ռուբ. Կ.

Ռուբ. Կ.

Ռուբ. Կ.

Վճարման
ժամկետը %

I ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԾԱԽՍՈՒՄ

Անուն- ները	1	..				
	2	..				
	3	..				
	4	..				
	5	..				

Ընդամենը նյութեր

Աշխ.
բան.
վար-
ձատր.
չրույթ

II. ԱՇԽԱՏԱՊԱՐՁ

Աշխատանքի տեսակները	1	..				
	2	..				
	3	..				
	4	..				
	5	..				

Ընդամ. աշխատարձ

Ցվի
միլի
Ընդհ.
գործա-
րան.

III ԱՐՏԱԴՐ. ԾԱԽՔ.

Ծախքերի անուն- ները	1	..				
	2	..				
	3	..				
	4	..				
	5	..				
6	..					

Ընդամ. արտ. ծախք.

Ընդամենը արտադր. արժեքը
Հավելում (առև. ծախք. ծածկ. հ.)
Հավելում (ոգուտի համար)
Վաճառքի արժեքը

Արտադրություն

ԿԱԼԿՈՒԼԱՑԻՈՆ ՏԵՐԵԿԱԳԻՐ №

Կիր. ժամանակաշրջանի

№№ ըստ կարգի		Արտադր. նմանակը		Քանակը		Հումքի և ալի նյութերի անուն-ները		Հումքի և ալի նյութերի ծավալը		Միավորի		Ինքնարժ. ընդհ. գում. ⁰ / ₀ -ը (15 ս.)		Ընդհան.		Միավորի		Ինքնարժ. ընդհ. գում. ⁰ / ₀ -ը (15 ս.)		Ընդհանուր		Միավորի		Ինքնարժ. ընդհ. գում. ⁰ / ₀ -ը արտ. արժեքի (15 սյուն.)		Ընդհան.		Միավորի		Ինքնարժ. ընդհ. գում. ⁰ / ₀ -ը արտ. արժեքի (15 սյուն.)		Ընդհան.		Միավորի		Ընդհանուր		Միավորի					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40				
																				</																							

[illegible]

№	Գործարք	Աշխատանքի վարձատրում			Ընդհանուր գումար		
		ժամերի թիվը	Դրուքը	Ընդամենն աշխ. չամ.		Գումարը	Արտադր. միավորին
					Նյութեր		
					Աշխատանք		
					Արտադրական ցեխային ծախքեր		
					Ընդամենը ցեխ.		
					Արտադրական ընդհ. գործար. ծախքեր		
					Ընդ. գործար. արժ.		
					Առևտրական ծախք		
					Ընդամ. ինքնարժ.		
					0/0 ոգուտի		
					Վաճառքի արժեքը		

Տառթություն

Ստորագրութիւններ

ԾԱԽՔԵՐԻ ՆՈՐՄԱՆԵՐԸ ՀԱՇՎԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

(Ուղարկված է Համառուտական արհեստագործ . կոոպեր . Միության կողմից բնօր արհեստագործական միություններին՝ 13 նոյեմբերի 1928թ . №5748 շրջաբերականին կից) :

1. Ծախքերի իջեցումն արհեստագործական կոոպերացիայի մշտական խնդիրներից մեկը պիտի լինի, և այդ նպատակով յուրաքանչյուր միություն և յուրաքանչյուր կոոպերատիվ իր ընթացիկ գործունեությունից մեջ կենսագործում և մի շարք ձեռնարկումներ, վորոնք ապրում են ծախքերի կրճատման վրա. այդ ձեռնարկումներն իջեցնում են ծախքերի կրճատման վրա. այդ ձեռնարկումներն իջեցնում են ծախքերի կրճատման վրա. այդ ձեռնարկումներն իջեցնում են ծախքերի կրճատման վրա.

ա) Կապիտալակուտակման ամենացուր :

բ) չըջանառությունները մեծացումը և արտադրու-
թյան յայնացումը .

դ) կոմիսիոն աշխատանքի մեթոդին անցնելը և ապրանքների տրանզիտային փոխադրումից խուսափելը:

դ) արտադրութեան մեքենայնացումը .

Է) աշխատողների վորակի բարձրացումը .

դ). զործի բոլոր բնագավառների մեջ ապրիտնալա-
յումը :

2. Միության և իր ցանցի ծախքերի նորմաներ մշակելիս պետք է առաջնորդվել հետևյալ ընդհանուր հիմունքներով.

ա) ծախքերի նորմալացման համար անհրաժեշտ է նախորդ տվյալ կազմակերպության տնտեսական գործարքների բնույթը պարզել. (մատակարարում, վաճառահանում, մատակարարում և վաճառահանում, արտադրություն իր հումույթից, արտադրություն ուրիշի հումույթից, վարկային դործարքներ և այլն), այլ և պարզել տնտեսական աշխատանքի մեթոդները. (կոմիսսիոն, թե կայուն հաշվով, պահեստային, թե տրանզիտ, արտադրություն ընդհանուր արհեստանոցում, թե վերամշակման հիմունքներով և այլն).

բ) անհրաժեշտ է համեմատել ծախքերի աստիճանը տարբեր կազմակերպություններում միևնույն ժամանակի համար, միևնույն կազմակերպության մեջ տարբեր ժամանակների համար, դրա հետ միասին ծախքերի նորմալացումը պահանջում է հաշվելու մեթոդների մեջ միատեսակություն, մի կողմից՝ չրջանառությունների և մյուս կողմից՝ ծախքերի տոկոսային չափի վերաբերմամբ:

դ) Չի կարելի միևնույն ծախքերի նորմաները մշակել տարբեր պայմաններում աշխատող (և դրա հետևանքով ծախքերի տարբեր մակարդակ ունեցող) կազմակերպությունների համար:

3. Առևտրական այն կազմակերպություններում, վորոնք անդամների արտադրած ապրանքներն են վաճառահանում կամ նրանց հում նյութեր են մատակարարում, ծախքերի տոկոսը վորոշելու հիմք պետք է ընդունել ապրանքների ու հումույթի չրջանառությունը.

այսինքն՝ վաճառած ապրանքների ու հումույթի դոմարը:

4. Յեթե վաճառահանման դործարքները կատարվում են ընդունված ապրանքները կոմիսսիոն հիմունքներով վաճառելով, ծախքերի տոկոսն ընդունելիս հիմք պիտի ընդունել ինչպես նաև սեփական ապրանքները վաճառելիս, կոմիսսիոն ապրանքների վաճառքի դոմարը և վոշ թե ապրանքների վաճառքի համար ստացած կոմիսսիոն վարձատրությունը. վերջին դոմարը միայն հարկադրման համար է հիմք ընդունվում:

5. Արտադրական այն կազմակերպությունները, վորոնք վաճառահանում են ընդհանուր արհեստանոցներում այս կամ այն պայմաններով արտադրվող ապրանքները կամ անդամ տնայնագործների իրենց աներում պատրաստած ապրանքները, ծախքերի տոկոսը վորոշելու հիմք են ընդունում այդ ապրանքների վաճառահանման չրջանառության դոմարը, այսինքն՝ վաճառված ապրանքների դոմարը վաճառքի գներով:

6. Վաճառքի չրջանառությունը վորոշելիս նրա վրա դալիք ծախքերի տոկոսի նորմա նշանակելու համար, պետք է հիմք ընդունել զուտ վաճառքի չրջանառությունը, դուրս-դալով հաշվապահության ցույց տված չրջանառության դոմարից հաշվապահական «ստորնոս» և այլ վոշ վաճառքի չրջանառության վերաբերող հաշվական գրանցումները:

7. Ուրիշի հումույթը վերամշակելու դործարքների վերաբերմամբ նրանց ծախքերը վորոշելիս չրջանառություն պետք է ընդունել վոշ թե այդ չրջանառությունների հարկադրման յենթակա դոմարը, այսինքն՝ վոշ թե պատվիրողից հումույթի վերամշակման համար ստացած դոմարը, այլ այդ դոմարը՝ ավելացրած նաև

պատվիրողներին արված պատրաստի աղբանքների համար դործադրված հումուլթի գումարը: (Այդպես անհրաժեշտ է վարվել, փորպեպի հնարավոր լինի այդ շրջանառությունը համեմատել աղբանքների վաճառքի շրջանառության հետ.) Յեթե վերջին գումարը հաշվապահությունը չի հաշվառել, ապա այն պիտի հաշվել յեղնելով կամ պատվիրողի գներից կամ չուկայի միջին գներից:

8. Միաժամանակ տարբեր աշխատանքի մեթոդներով (կայուն հաշվով կամ կոմիտիոն հիմունքներով) աշխատող կազմակերպություններում, վաճառքի շրջանառության գումարը պետք է համարել թե կայուն հաշվով և թե կոմիտիոն հիմունքներով վաճառած աղբանքների գումարը, ընդ վորում պետք է այդ դործարքների համար առանձին-առանձին հաշիվ պահել: Այն կազմակերպություններում, փորձնք մի կողմից աղբանքներ են վաճառում և մյուս կողմից ուրիշ հումուլթը վերամշակման են յենթարկում, վաճառքի շրջանառությունը (տոկոսի նորմա վորոշելու) պետք է ավելացնել պատվիրողին արված պատրաստի աղբանքների արժեքի գումարը, վոր հաշվում է 7-րդ կետի ցուցումները համաձայն:

9. Յեթե կազմակերպության հաշվապահությունը վաճառքի շրջանառությունը բրուտո յե հաշվում, առանձին տանելով գնորդներին պրեսկուրանտային գներից արվող դեդեքերի հաշվառումը («Վաճառքի» հաշվի դեբետում կամ առանձին հաշվում), ապա վաճառքի շրջանառության գումարից (վոր տարվում է «Վաճառքի» հաշվի կրեդիտում) պետք է դուրս գալ գեդեքերի գումարը՝ նախքան շրջանառության վերաբերմամբ ծախքերի տոկոսը հանելը:

10. Տարբեր ֆունկցիներ ունեցող կազմակերպություններում, փորտեղ, որինակ, առևտրական բնույթ ունեցող դործարքների հետ միաժամանակ տարվում են նաև վարկային դործարքներ, վարկային ու այլ դրամական փոխառություններին վերաբերող շրջանառությունները չեն կարող միացվել առևտրական շրջանառությունների հետ, քանի վոր այդ դործարքների բնույթը բոլորովին տարբեր է առևտրական դործարքների բնույթից: Նույնպես այդ շրջանառության մեջ չզդիտի մասն են հառուկ յեկամային գումարները, որինակ՝ էլեկտրական կայաններ կամ դարբնոցներ և այլ ձևաչափեր, միենույն և թե նրանք ծառայում են վորպես սթանդակ ձևաչափեր տվյալ կազմակերպություն համար, թե վորպես յեկամաի համար չահագործվող ձևաչափեր:

11. Վարկ. դործարքների համար ծախքերի տոկոսները հաշվելիս պետք է յեղնել վոշ թե տրված վարկերի կամ այլ վարկային դործարքների գումարից, այլ այն ոգտավետ ակտիվների բնդհանուր միջին գումարից (շրջանառու արժեքներից և վարկային դործարքներին վերաբերող պարտավորություններից), վոր շրջանառության մեջ է տրված տվյալ ժամանակաշրջանի համար: Նույն կերպ պետք է հաշվել նաև ոգտադործվող ձևաչափերի վրայների ծախքերի տոկոսը վորոշելիս, (այսինքն՝ հաշվի պիտի առնել այդ ձևաչափերում արված ոգտավետ շրջանառու արժեքների գումարը և վոշ թե այդ ձևաչափերի շրջանառության գումարը):

12. Վերը ցույց տված հիմունքներով տոկոս են հաշվում այն ծախքերի վերաբերմամբ, վորոնք վնասի հաշվին են դրվում և վորոնք չեն մասնում գնվող աղբանքների առևտրական կալկուլացիայի մեջ կամ ար-

տաղերվող ապրանքների արտադրական կալիուլացիայի մեջ այլև այն մսխումները, վոր կատարվում են չինարարության համար կամ շահագործվող ոժանդակ ձեռնարկներին համար, այսինքն՝ տոկոս և հանվում այն ծախքերի վերաբերմամբ, վորոնք պետք է հանվեն ապրանքները վաճառելիս արվող հավելումներով կամ տվյալ կազմակերպության այլ յեկամուտներով, (ուրիշի հումուլթի վերամշակումից, կոմիսիոն վարձատրությունից, վարկային գործարքներից ստացված յեկամուտներից և առանձին յեկամտային հոդվածներին)։ Այդ ծախքերն են . ա) ընդհանուր առևտրական ծախքերը, բ) առևտրական վարկի համար արվող ծախքերը և գ) ապրանքների պահպանման ու վաճառքի հետեվանքով ստացվող պակասորդները։ Այս դեպքում . ա) ընդհանուր առևտրական ծախքերը հաշվելիս պետք է առաջնորդվել ԽՍՀՄ . Առևտրի Ժողկմատի կողմից 1928 թվի սեպտեմբերի 25-ին հաստատված ընդհանուր առևտրական ծախքերի նոմենկլատուրայով այնպես, վոր ընդհանուր առևտրական ծախքերի մեջ չմտնեն վերադիր ծախքերը և վերադիր ծախքերի մեջ — ընդհանուր առևտրական ծախքերը։

բ) Արտադրություն ունեցող կազմակերպություններում, արտադրվող ապրանքների կալիուլացիայի մեջ պետք է մտցնել այն բոլոր ծախքերը, վորոնք այդ ապրանքների արտադրական արժեքն են վորոշում . դրա համար անհրաժեշտ է հիմք ընդունել արտադրական ծախքերի նոմենկլատուրան այնպես, վոր, մի կողմից՝ առևտրական ծախքերի մեջ չմտնեն այն ծախքերը, վորոնք, ըստ իրենց բնույթի, արտադրական ծախքեր են և պետք է մտնեն ապրանքների արտադրական արժեքի մեջ, և մյուս կողմից՝ կալիուլացիայի մեջ չմտնեն այն

ծախքերը, վորոնք իրեց բնույթով կապված են սլատրատի ապրանքների բեալիդացիայի հետ։

13. Սառը Փունկցիաներ ունեցող կազմակերպություններում ընդհանուր առևտրական ծախքերը հաշվառվում են ծախքերի գրքում գործի առանձին բնագավառների համար առանձին, ընդ վորում մի հաշվում կարող են հաշվառվել այն ծախքերը, վորոնք ծածկվելու յեն առևտրական գործարքների ու հումուլթի վերամշակման վրա արվող հավելումներից, մի այլ հաշվի պետք է բանալ հաշվառելու այն ծախքերը, վորոնք կապ ունեն վարկային գործարքների կամ այլ յեկամուտ բերող ձեռնարկների հետ։ Այդ հաշիվներով ամբողջ տարվա ընթացքում պետք է անց կացնել այն ուղղակի ծախքերը, վորոնք կատարվում են գործի տարբեր բնագավառների համար։ Մնացած ծախքերը, վորոնք տարվա ընթացքում չեն բաշխվում, գրվում են ծախքերի ընդհանուր հաշվում և բաշխվում են միայն տարեվերջի հաշիվները վաղելիս՝ համապատասխան տոկոսներով՝ առանձին բնագավառների ծախքերի տոկոսային ցուցանիշներին յեկնելով։

14. Ապրանքների արտադրական արժեքի մեջ են մտնում կալիուլացիայի ժամանակ բացի հումուլթի և բանվորական ուժի համար կատարվող մսխումները, հետեվյալ ծախքերը . (ընդունված է Արհեստագործական կոոպերացիայի Համառուտական Միության հաշվադիճակագրական խորհրդակցության կողմից 1928 թվի հուլիսին . — վերելվում սույն գրքի յերեսում բերված և նույն նոմենկլատուրան՝ լրացված և ճշտված վիճակագիրների խորհրդակցության կողմից, 1929 թ . մարտին) . ա) Արտադրական ձեռնարկներին վարչական կազ-

մի աշխատավարձը (վարչական, գրասենյակային, ձեռնարկի կից պահեստի և այլն):

բ) Արտադրական ձեռնարկի սեփական բանվորների աշխատավարձը (պահակներ, հալածարարներ, նորոգող բանվորներ են և այլն)

գ) Աշխատավարձի վերադիր ծախքեր (լրացուցիչ վճարումներ, փոխհատուցում արձակուրդների համար, բնակարան և այլն, արտհաղուստ, արտադրութան դադարի ժամանակ արժող աշխատավարձը և այլն)

դ) Աշխատավարձի տեղիսային հավելումներ (սոցիալական ապահովագրման, փոխադարձ ոգնութան դրամարկդի մուծումներ և այլն)

ե) ձեռնարկութան չենքերի յղահպանում, (կապարավարձ, լուսավորութուն, վառելիք, սանիտարական ծախքեր և այլն)

զ) մեքենաների ու սարքավորման պահպանում (ներանց կապարավարձը, յուղելը, լաթերը սրելու համար, բնթացիկ նորոգում և այլն)

է) շարժիչ ուժի պահպանման և արտադրական նպատակով վառելիքի ծախքեր, այլ և վճարելիք տրամադրության համար.

ը) սեփական նյութեր և մանր գույք.

թ) ամորտիզացիա և ապահովագրում (չենքերի մեքենաների, սարքավորման, շարժիչների և այլն)

ժ) հարկեր և տուրքեր.

ժա) այլ արտադրական ծախքեր (լարնրատուրիաների պահպանում, տեխնիկական բյուրո, փորձագետների, նմուշների, մոդելների, արտադրական խորհրդակցությունների ծախքեր).

15. Տվյալ տարին կատարված ընդհանուր առևտրական ծախքերի ընդհանուր գումարը վերջինիս, անհրաժեշտ և այդ գումարից նախորդ գուրս գալիս) գրասենյակային նյութերի, վառելիքի և այլն ծախքերի հաշվից՝ այդ նյութերի տարեվերջին մնացորդ գումարը: Վերջինս պետք է գուրս գրվի ընդհանուր առևտրական ծախքերի տարեվերջին գումարից և գրանցվի «նյութերի» կամ «ծախքեր առաջիկա տարվա համար» հաշվով. բ) այլ ծախքեր, փորձը վճարված են նախորդ (որինակ՝ վարկային տեղիսներ հետագա տարվա համար և այլն). Այդ ծախքերի գումարը պետք է հաշվառվի առանձին հաշվում՝ «ծախքեր առաջիկա տարվա համար» անունով, փոր «հաշվեկշռի մեջ առանձնացված և, Գ) վերագործվելիք ծախքերի գումարը — այդ ծախքերը գուրս են գրվում տարվա բնթացքում՝ նայած նրանց վերագործման բնթացքին: Տարեվերջին այս հաշվի մնացորդը ծախքերից գուրս պիտի գրվի՝ համապատասխան դերևտրական հաշվով գրանցելով այն:

16. Յեթե կազմակերպութան հաշվապահությունը գնորդներին պրեսկուրանտային գներից արժող գեղջիքը հաշվառում է չբնանառություն ընդունելով վաճառվող ապրանքների պրեսկուրանտային արժեքը, ապա գեղջիքի գումարը պետք է անց կացնել վոչ թե «ընդհանուր առևտրական ծախքեր» հաշվով, այլ «վաճառքի» հաշվով, նույնպես և այն գեղջիքում, յերբ, համաձայն վաճառքի պայմանների, ապրանքը վաճառվում է պրեսկուրանտի գներով Փրանկո վաճառողի պահեստ և փոխադրումը գնորդի պահեստը, այս գեղջիքում կատարված ծախքերը պետք է անդրադառնան վոչ թե «Բնդ

հանուր առևտրական ծախքերի» հաշվի մեջ, այլ «վաճառք» հաշվի գերետում:

17. Միությունների կողմից առանձին արհեստագործական կոոպերատիվներից և վերջինների կողմից առանձին տնայնագործներից ստացվող բոլոր գումարները, վորոնք նպատակային հատուկ ծախքերի համար են նախորոշված (կուլտ աշխատանքի, փոխադարձ ոգնություն, կազմակերպչական և այլն), պետք է համապատասխան հաշիվներով անցկացնել վորպես ոգուտների բաշխման հատկացումներ: Այն բոլոր ծախքերը, վորոնք կատարվում են այդ նպատակային ֆոնդերի կամ հաշիվների գումարներից, պետք է գուրահան ծախքերի չըջանաության վրա հաշվող ծախքերի գումարը չբարձրանա:

18. Յեթե միությունը կոոպերատիվներից ստանում է այս կամ այն գումարը (տոկոսային հատկացմամբ կամ չըջանաությունից կամ ոգուտի գումարից), առանց ծախքի նպատակային վորոշման, ապա այդպիսի մուտքերը, ինչպես և 17-րդ կետում ցույց արվածները, չպետք է միության յեկամուտ հաշվին և չպետք է հաշվառվեն «Ոգուտների և վնասների» հաշվում: Այդ գումարները պետք է հաշվին առանձին գրամագուլիտների և ֆոնդերի հաշվում, համաձայն լիազորական փողովների վորոշման (ինդուստրացման կապիտալ, հիմնկան կապիտալ և այլն):

19. Միությունն իր ոպերաիվ և վարչատնտեսական ծախքերը չպետք է դնի ստորին ցանցի վրա, և յերբ գործնականում պատահի վոր կոոպերատիվների միության կատարած այս կամ այն ծախքերը (ոպերաիվ կամ վարչատնտեսական) վերադարձնեն, այդ մուտքերը չպետք է անդրադառնան միության կատարած ընդհանուր գումարի վրա, այսինքն՝ չպետք է ազդեն այդ ծախքերի սակագույի վրա:

20. Վերբ ցույց տված հիմունքներով հաշվապահության գուրս բերած ընդհանուր առևտրական ծախքերի գումարը, նախ քան չըջանաության վերաբերմամբ նրա տոկոսը վորոշելը, պետք է փոքրացվի այն ծախքերի գումարի չափով, վորոնք փոխհատուցվում են համապատասխան յեկամուտներով «Վարկի համար կատարված ծախքեր» — հողվածում, ընդ վորում այդ հաշվով ստացված տոկոսների գումարը հանվում է վճարված տոկոսների գումարից, և յեթե առաջին գումարն ավելի մեծ լինի յերկրորդ գումարից, ապա տարբերությունը («կարմիր սալդո») չպետք է անդրադառնա ընդհանուր առևտրական ծախքերի ընդհանուր գումարի վրա:

21. Տարբեր կազմակերպություններում չըջանաությունների վերաբերմամբ ծախքերի տոկոսները համեմատելիս և այլ տոկոսները նորմալացման յենթարկելիս, պետք է ուշադրություն դարձնել, վոր մատակարարող — վաճառանաող կազմակերպություններում վաճառքի գումարի մեջ մտնում է թե վաճառված հումուցթի գումարը, թե պատրաստված ապրանքի գումարը: Այսպիսով՝ վաճառած հումուցթի գումար կրկնվում է չըջանաության մեջ յերկու անգամ — մի անգամ՝ վաճառված հումուցթի, մյուս անգամ՝ վաճառված ապրանքի մեջ (այդ նույն հումուցթից պատրաստված): Դրա հետեվանքով ել մատակարարող — վաճառահանող կազմակերպությունների չըջանաությունը մնացած հալասար պայմաններում, համեմատած

Հումուլթը վերամշակման տվող կազմակերպությունների հետ, միշտ ավելի բարձր և։ Պարզ և վոր մատակարարող միաձառնական կազմակերպությունների ծախքերի նորման հենց այդ պատճառով ավելի ցածր պիտի լինի։ քան այն կազմակերպությունների ծախքերը, վորոնք աշխատում են վերամշակման մեթոդով։

22. Տարբեր կազմակերպություններում շրջանառությունների վերաբերմամբ ծախքերի տոկոսը համեմատելիս և այդ տոկոսները նորմալացման յենթարկելիս, պետք է ուշք դարձնել այն հանգամանքին, վոր ծախքերի տոկոսների տարբեր լինելը կախված է վոչ միայն աշխատանքի այս կամ այն միջակայքից կամ այդ աշխատանքի մեջ ուղղորդարացման սկզբունքներ կիրառելուց, այլ և ավելի կազմակերպությունից անկախ պատճառներից։

ա) Տարբեր կազմակերպություններ ունեն վաճառվող ապրանքների շրջանառություն տարբեր արագություն, վոր կախված է ապրանքի առանձնահատկություններից (աշխատանքի սեղանը, վաճառահանման սեղանը), իսկ շրջանառություն արագություն աղղում և ծախքերի մեծություն վրա։

բ) Տարբեր կազմակերպություններ գտնվում են հումուլթի աղբյուրներից, վաճառահանման շուկաներից, յերկաթուղուց, նավահանգստից և այլն տարբեր հեռավորություն վրա. և այդ տարբեր աղղեցություն և թողնում վերադիր ծախքերի, և, հետևաբար, նաև հումուլթի արժեքի, և միաժամանակ առևտրական ծախքերի վրա, (գործուղում, ճանապարհածախք և այլն)։

գ) Տարբեր կազմակերպություններ սեփական միջոցներով տարբեր աստիճանով են ապահովված, վորից

և առաջանում են ներգրաված փոխառու միջոցների համար կատարվող տարբեր ծախքեր, ընդ միտում գրամագլխի տարբեր կուտակումը ևս պայմանավորվում է վոչ միայն տվյալ կազմակերպություններից կախված պատճառներով, այլ և նրանից անկախ. — ինչպես որինաև կազմակերպության գոյություն տարբեր տարիների քանակությունից։

դ) Տարբեր կազմակերպություններում հումուլթի արժեքի տեսակարար կշիռը պատրաստի ապրանքի արժեքի մեջ ապրանքի գինը կազմող այլ գործոնների վերաբերմամբ տարբեր է և հենց այդ պատճառով տարբեր են պահանջվող վարկի չափերը և այդ վարկի համար կատարվող ծախքերի գումարները արհեստագործական հարկը և այլն։

23. Արհեստագործական կոոպերացիայի կազմակերպչական ձևերի բաղադրանությունը գուդահու և չնայած այլ մի շարք պայմաններին, վոր դժվարացնում են նրա ծախքերի նորմալացման գործը, արհեստագործական կոոպերատիվների միություններն այս հարցը պետք է մշակեն իրենց ցանցի միավորների վերաբերմամբ և ընդհանուր նորմաներ տան միևնույն արհեստի կոոպերատիվների տարբեր խմբերին, վորոնք արտագրում են միևնույն ապրանքները և տանում են իրենց անտեսությունը միևնույն մեթոդներով։

Абонент — բաժանորդ
 Абонмент — արձեմենտ, բաժանորդութիւն
 Аванс — ավանս, կանխույթ, առաջնաւոր
 Ави́зо — ավիզա, հաղորդագիր (փոխադարձ հաշիւին-
 րի մասին հաղորդագրել)
 Административно-управленческие расходы — վար-
 չա-կառավարչական ծախքեր
 Адресант — հասցեագրող
 Ажио лаж — գլխատուր (այն ալիւրի գումարը, վոր
 վճարում են յերկու տարբեր դրամներ փոխանա-
 կելիս)
 Ажнотаж — աժիոտաժ (բորսայում արժեքների իջեց-
 նելը կամ բարձրացնելը գիտաւորյալ կերպով)
 Ажур — աժուր, առոր
 Аккредитив — ակրեդիտիվ, վարկագիր (գրութիւն,
 վորով մեկը մյուսին վարկ է բացում յերրարդ ան-
 ծի մօտ)
 Акцепт — ակցեպտ, հանձնառումն (գրավոր վկայա-
 կան—պարտավորութեան վճարումը հանձն առնե-
 լու մասին)
 Акциз — բաժ (անուղղակի հարկ վորոշ ապրանքներից)
 Акция — բաժնեատմա
 Амортизация — չիջեցում
 Анализ — վերլուծութիւն, վերլուծում
 Аннулировать — վոչնչացնել (փաստաթուղթը ջնջել
 դրել)
 Арбитраж — արբիտրաժ (1. զանազան չուկաներում

գոյութիւն ունեցող գների կամ կուրսերի համե-
 մատութիւնը, վորի նպատակն է վորոշել, թե ինչ
 միջոցով է նպատակահարմար վորեւէ գործարք կա-
 տարելը, 2. իրավարարութիւն)
 Аренда — վարձակալութիւն
 Ассортимент — ասորտիմենտ, տեսակավորութիւն
 (չեչուդ)
 Баланс — հաշիւկշիւ
 — вступительный — մտից հաշիւկշիւ
 — заключительный — յեզրափակման հաշիւկշիւ
 — ликвидный — լուծարքի հաշիւկշիւ
 — пробный — փորձակշիւ
 Банкротство — սնանկութիւն
 Брак — խոտանք
 Браковщик — խոտանիչ
 Воловой доход — անդուտ յեկամուտ, անդուտ հասույթ
 Валюта — արժույթ, վալյուտա
 Взнос — մուծանք (վճար)
 Вклад — ավանդ
 Вкладчик — ավանդատու
 Дата — թվական
 Демпинг — զեմպինգ փոխադրութիւն (ապրանքը վո-
 րոշ գիտաւորութեամբ մեկ անգից մի ուրիշը փո-
 խադրելը՝ սակաւ գներով կամ նույնիսկ վնասով)
 Депонент — ավանդագիր
 Деталь — մանրամասնութիւն
 Дефакто — փաստորեն
 Дефицит — զեֆիցիտ, ընդհանուր վնաս
 Дизажно — գրիգաժիո (1) կորուստ՝ թղթադրամը կամ
 արծաթի դրամը վոսկով փոխանակելիս, (2) դրամի

իրական արժեքի և կուրսի մեջ յեղած տար-
բերությունը)

Доверенность — փոխանորդագիր

Досрочный — վաղաժամ

Жиро — փոխադրագիր

Заем — փոխառություն

Заемщик — փոխառու

Затрата — մսխում, ծախսում

Издержки — ծախքեր

Иммобиль — անշարժ (գույք, կայք)

Инвентарь — ինվենտար, (գույք, կայք)

Индекс — ինդեկս, ցուցակ

Инициалы — սկզբնատառեր

Инкассо — վերագրել վճար (մուրհակով կամ դրամա-
կան փաստաթղթով)

Излишек — ավելցուկ

Изделие — ապրանք (պատրաստի արտադրություն)

Инфляция — ինֆլիացիա (թղթադրամի քանակի ա-
վելացումը յերկրում, վոր պատճառ և դառնում
նրա արժեքի ընկնելուն)

Каталог — ցանկ ցուցակ

Клиент — գնորդ

Кодекс — օրենքների ժողովածու

Комиссионер — հանձնակատար

Комитент — հանձնարար

Компенсация — հատուցում

Компромис — փոխադարձ դիջում

Ликвидация — լուծարք

Лимит — սահման (վարկի կամ ապրանքի գների սահ-
ման)

Льгота — արտոնություն

Мереприятия — նախամիջոց, միջոց, ձեռնարկում

Монополия — մենաշնորհ

Нагрузка — բեռնվածություն, ծանրաբեռնում

Нетто — դուռ

Номенклатура — անվանակարգ (հաշիվները)

Оборудование — սարքավորում

Обследование — հետազոտում

Операция — գործառնություն

Опись — վերգիր (ցուցակագրություն)

Ориентировочный — կողմնորոշ, օրինակ

Отсрочка — համուրդ

Отступное — հրաժարագին

Отчисление — մասնահանում

Перерасход — գերաժախ

Переходящие суммы — փոխանցիկ գումարներ

Периодический — պարբերական

Подотчетные суммы — սուհաշիվ գումարներ

Подряд — կապալ

Поставщик — մատակարար

Прейс-курant — սակացուցակ

Простой — կանգուրդ

Прогул — պարապուրդ

Продуктивный актив — օգտավետ ակտիվ

Рассрочка — տարեկետում

Реализация — իրացում, վաճառք

Рента — սեփական

Рентабельность — շահարկելիություն

Сделки — գործարք

Сальдо — մնացորդ

Сбор — տուրք
 Сбыт — սպառում, վաճառք
 Сводный баланс — ամփոփման հաշվեկշիռ
 Синтетический счет — խմբավորյալ, հաշվաքական հաշիվ
 Снобжение — մատակարարում
 Ссуда — փոխառություն, վարկ
 Ставка — կոպար, դրույք
 Стандарт — ստանդարտ (1) միատեսակություն, միա-
 չափություն, ապրանքի նորմալ հատկությունը, չոր
 բավարարում և նրան առաջադրած պահանջը,
 (2) անտառարդյունաբերություն մեջ՝ փայտեղենի
 չափ
 Сторно — ստորին, ուղղիչ հատված (հաշվապահու-
 թյան մեջ)
 Субсидия — նպաստ
 Табель — տարեկ, հայտ (ցուցակ բանվորների և ծա-
 րայողների)
 Такса — սակագին
 Талон — կտրոն
 Таможня — մաքրատուն
 Тара — ապրա
 Товароведение — ապրանքագիտություն
 Товаропроводящий — ապրանքատար (ապրանքային
 չրջանառություն իմաստով)
 Тоннаж — տարողություն
 Транзит — տրանզիտ, տարանցիկ (ուրիշ յերկրի միջով
 մի յերկրից միտան ապրանք փոխադրելը)
 Упаковка — փաթեցում
 Урок — բանդրոն, կետարք, սովորական ժամանակ

Усышка — պակասորդ, չորանալուց
 Утечка — մաղվել (պակասորդ՝ հոսելուց, հեղուկների
 համար)
 Фабрикат — ֆաբրիկատ, պատրաստի գործվածք
 Фактура — ֆակտուրա, ապրանքագիր
 Фальсификация — կեղծարարություն
 Филиал — բաժանմունք (առևտրական և արդյունա-
 րեական ձեռնարկություն)
 Фолио — ֆոլիո, գույքերես մատյանի (մատյանի յեր-
 կու յերեսը միեկուն յ համարներն ունի)
 Хозяйство — տնտեսություն
 Цех — արհեստամաս, համքյարություն
 Чистая прибыль — զուտ ոգուտ, զուտ վաստակ
 Штат — հաստիք
 Эквивалент — համարժեք
 Эксперт — փորձագետ
 Экспонат — ցուցադրված իր, նմուշ
 Экспорт — արտածում, արտահանություն
 Эксплоатация — շահագործում
 Этикет — պիտակ (ապրանքի վրայի ցուցանիշ, յառ-
 լիկը)
 Ярмарка — տոնավաճառ

Ց Ա Ն Կ

ԵԶ

Առաջաբաններ	3-15
Ապրանքի գինը կազմող տարրերը	16-26
Արտադրութեան ուղղակի մսխումները	27-28
Ծախսերի նումենկլատուրա	29-50
Կալկուլացիայի հիմունքները	51-17
Ընդհանուր ցուցումներ՝ գների իջեցման վե- րաբերող ձեռնարկումների մասին	72-90
Կալկուլացիայի տեղեկագրեր	91-93
Հրահանգ՝ ծախսերի նորմաները հաշվելու մա- սին	99-111
Բառացանկ	112

ՀԱՅՏՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Արհեստագործական արտադրական կոտակերտով արտե- լի կանոնադրութուն	10 է.
Մ. Ռոզի—մենակ թե՞ արտելով	30 է.
Մ. Ասատրյան—ինչ պիտի իմանա ամեն մի արտելի անդամ արտադրական խորհրդակցության մասին	5 է.
Վ. Մելիզովսկի—Արհեստագործական կոտակերպիան նոր կենցաղի ասպարիզում—թարգմ. Մ. Բունի	15 է.
Արհեստագործական Արդյունաբերական կոտակերպիան 1929 թ.	10 է.
Բ. Բելկին—Սփյուռնատեղի մրցումը և մասսայական աշխատանքը Արտադրական կոտակերպիայում	10 է.
Դ. Շապիրո—Մանր արդյունաբերության ուղիներն ու հեռանկարները	20 է.
Ն. Պ. Կրիլով—Մանր արդյունաբերական ձեռնարկու- թյունների ուսցիւնալացումը	20 է.
Հայտնաբերող Հ.Ս.Խ.Հ. Արդյունաբերական կոտակե- ցիայի նյութերի ժողովածու, պատկերներով	1 ս.
Հրահանգ արհեստագործական արտելների և ընկերու- թյունների հաշվապատության մասին	2 ս.
Արհեստագործական կոտակերպիայի կալիուլացիան	50 է.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0298424

25.118

72

ԳԻՆԸ 50 ԿՈՊ.

1
2